

De Lichtbrenger

voor zoekers naar waarheid

Lucifer®

*Actuele onderwerpen gezien in het licht van de Oude Wijsheid of Theo-sofia:
de gemeenschappelijke bron van alle grote wereldreligies, filosofieën en wetenschappen*

Een oproep van
religieus leiders

Plato: stichter van
een Mysteryschool

Het ontwikkelen van
concentratie

Wat is falen?

De voorspelbaarheid
van erfelijkheid

Brein actief na de
dood

H.P. Blavatsky en
goden

Foto omslag:

Mozaïek, uit een villa in Pompeï. We zien zeven filosoferende mannen uit het oude Griekenland, in diep gesprek. De figuur onder de boom lijkt de centrale figuur. Het zou Plato en zijn leerlingen van de Academie kunnen voorstellen, maar ook de traditionale 'zeven wijzen' van het oude Griekenland.

Inhoud Lucifer – de Lichtbrenger

39e jaargang | nummer 3 | juni 2017

Licht op ...

Een opvallende oproep tot Vriendschap en Vrede

p. 66

Prominente geestelijk leiders spraken zich uit voor alle pogingen om op vriendschappelijk niveau tot een beter begrip van elkaars tradities te komen en de onderliggende spanningen weg te nemen en deze te voorkomen. Wordt deze oproep ook door lokale religieuze leiders opgepakt?

Herman C. Vermeulen

Plato: Waarheidszoeker en stichter van een Mysteryschool

Plato en zijn betekenis voor onze tijd

p. 68

Afgelopen maart sprak Erwin Bomas in een serie *Theosophy Talks* over Plato en zijn betekenis voor onze tijd. De redactie bewerkte de lezingen voor publicatie. In deze *Lucifer* het eerste deel, over Plato's visie op Waarheid en de stichting van zijn Mysteryschool.

Erwin Bomas

Het ontwikkelen van concentratie

p. 78

Leerlingen hebben geen concentratie meer, klagen leraren vaak. Wat kunnen we doen om ze weer bij de les te krijgen?

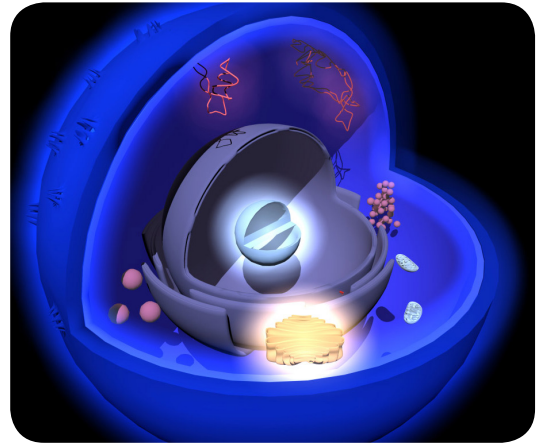
Barend Voorham

Wat is falen en hoe ga je ermee om?

p. 83

Er wordt veel en vaak gesproken over falen en het commentaar dat mensen soms op elkaars gedrag of prestaties geven is niet altijd even mild. Maar wanneer spreken we eigenlijk over falen?

Astrid Kramer en Henk Bezemer

Een cel met celkern, binnen de celkern zien we een kleine bolvormige structuur, de nucleolus. Deze heeft binnen de cel een fundamentele functie, zie kader op blz. 90.

Waarom erfelijkheid zich zo lastig laat voorspellen

p. 87

“Het zit in mijn genen” is een vaak gehoorde uitspraak. Maar nu ons erfelijk materiaal veel flexibeler en dynamischer blijkt dan aanvankelijk gedacht, is de vraag: wat ligt er precies in vast? In hoeverre kunnen we eigenschappen aan onze genen toekennen?

Bouke van den Noort

Gesignaleerd

93

- » Mars voor de Wetenschap
- » Brein actief na de dood

Uw vragen

96

- » Inwijding
- » H.P. Blavatsky en goden

Activiteiten Agenda

98

- » I.S.I.S. Symposium: 9 september 2017

Licht op ...

Een opvallende oproep tot Vriendschap en Vrede

Recent werden we attent gemaakt op een opmerkelijk bericht op de NOS-website, dat er op 14 juni 2017 is geplaatst.⁽¹⁾ Het bericht ging over een zeer positief initiatief, een oproep van prominente geestelijk leiders tot vriendschap tussen religies. Het is opvallend om twee redenen: ten eerste is er meestal weinig aandacht voor positief nieuws. De belangstelling van de lezer voor positief nieuws is niet groot. Ten tweede is dit een oproep die direct tot de bron van heel veel conflicten in onze samenleving gaat, namelijk onderlinge religieuze spanningen en conflicten.

Een van de initiatiefnemers van het project is de Nederlandse marketeer Mark Woerde. Hij werkte jaren aan het project, vertelt hij. Het was geen gemakkelijk project, want veertien religieuze wereldleiders interviewen voor één project, valt niet mee. Hij kreeg dan ook hulp van het *Elijah Interfaith Institute*, een instituut dat interreligieus contact en vriendschap bevordert en een uitgebreide website heeft.⁽²⁾ Het duurde tweeënhalve jaar voor de video gemaakt was. De video is kortgeleden op een conferentie in Londen gepresenteerd.⁽³⁾

Het is begrijpelijk dat waar de onderlinge spanningen hoog zijn en er een groot gebrek is aan vriendschap en onderling vertrouwen, er ook een instituut bestaat dat onderling vertrouwen en vriendschap bevordert. De noodzaak ervan wordt nergens zo duidelijk aangetoond als in de gebieden waar die het meest ontbreken. Dat vriendschap onze visie beïnvloedt ervaren we zelf heel duidelijk: onze directe buurman waar we persoonlijk contacten mee hebben, hoort volgens ons niet thuis tot de groep waar we bang voor zijn.

De invloed van de top op lokale religieuze leiders

Een gedachte die ik niet kon onderdrukken bij het zien van de namen van de leiders, was dat elk van die leiders verbonden is met een of meerdere conflicten in onze wereld. Wat gaat er fout in de communicatie vanuit de top naar de onderliggende niveaus? Zijn er alleen op dat lagere gebied strijd en conflicten? Wat doet de top dan fout?

Een opvallend verschijnsel is, dat aan de onderkant van die organisaties een meer conservatieve houding heerst dan aan de top. De top is liberaler. Maar dat wordt niet naar onder toe uitgedragen, of wordt aan de onderkant niet goed opgepakt. Dat ruimte maken voor onderlinge vriendschap en uitwisseling verruimend werkt, werd duidelijk in de uitspraak van Paus Franciscus, die zegt dat deze onderlinge contacten zijn religieuze leven rijker hebben gemaakt. Mark Woerde spreekt dan ook de hoop uit dat dit initiatief door gaat werken op lagere niveaus, en dat lokale religieuze leiders aan de slag gaan om mensen bij elkaar te brengen.

De bron van begrip en wederzijds respect

Het is opvallend hoe eenvoudig de religieuze leiders promotie maken voor onderlinge vriendschap, voor een direct persoonlijk contact en uitwisseling. Ze spraken zich uit voor alle pogingen om op vriendschappelijk niveau tot een beter begrip van elkaars tradities te komen en de onderliggende spanningen

weg te nemen en deze te voorkomen. In het vorige nummer plaatste *Lucifer* het artikel 'De wiskunde van Religie'. Daarin wordt uiteengezet wat de kerngedachte in alle grote wereldreligies is, en dat als deze kerngedachten worden ontdaan van alle culturele en historische kleuringen, zij in alle religies hetzelfde zijn. Bij het bestuderen van deze kerngedachte kan er niets anders dan wederzijds begrip groeien voor elkaars religieuze opvattingen. Dat zal dus de afstand en spanning tussen verschillende religieuze tradities verminderen en wegnemen. We hopen dat dit doorwerkt, doordat steeds meer mensen dit zullen ervaren. Vaak zien we dat persoonlijke verharding plaatsvindt over kleine verschillen: de grootste spanning is er waar de principiële verschillen tussen de religies het kleinst zijn, zoals bijvoorbeeld tussen het Jodendom, de Islam en het Christendom.

Wat deze activiteit ons leert, is dat een aanpak op persoonlijk niveau ons ook helpt om tot een vreedzame samenleving te komen. Er zijn niet veel voorwaarden nodig om vrede in de wereld te bewerkstelligen: wederzijds respect voor elkaars manier van leven, de ander daarin vrijlaten zonder elkaar daarin te beperken, te hinderen of te dwingen. De vrijheid van de een mag niet ten koste gaan van de ander. Deze voorwaarden klinken heel eenvoudig, maar zijn moeilijk omdat we een ander zonnodig van ons gelijk willen overtuigen.

Hieronder volgt de tekst van de oproepen tot vriendschap tussen religies, gedaan door de meest prominente geestelijk leiders. Als we deze oproepen lezen, komt ongetwijfeld de vraag op: waarom is er geen vrede?

Oecumenisch Patriarch Bartholomeüs I

We worden opgeroepen elkaar diep in de ogen te kijken en zo de schoonheid van God in ieder mens te zien.

Z.H. de Dalai Lama

Persoonlijk contact, persoonlijke vriendschap, pas dan kun je ervaringen uitwisselen op een dieper niveau.

Ayatollah Sayyid Fadhel Al-Milani

Ons advies is om vriendschappen te sluiten onder volgingen van alle religies.

Ayatollah Sayyid Hassan Al-Qazwini

We moeten samenkomen en elkaar leren kennen. Om zo onze overeenkomsten te ontdekken en te verkennen.

Paus Franciscus over zijn gesprekken met Rabbi Abraham Skorka

Het is heel belangrijk, want mijn religieuze leven is rijker geworden door zijn uitleg, zoveel rijker. En volgens mij geldt hetzelfde voor hem.

Aartsbisschop Antje Jackelén

Daarmee start een proces waarbij vooroordelen verdwijnen, nieuwe inzichten ontstaan en ware hoop begint.

Rabbi Abraham Skorka over zijn gesprekken met Paus Franciscus

Door onze religieuze roeping hebben we elkaar in het leven gevonden.

Aartsbisschop Justin Welby

Het is niet ingewikkeld. Ik zou tegen iedereen willen zeggen: begin te delen wat we allemaal delen, en dat is het plezier van met elkaar praten.

Bhai Sahib Mohinder Singh

Het maakt niet uit welke kant van de berg je beklimt, we moeten elkaar helpen, zodat we allemaal dezelfde plek bereiken. Daarom is het belangrijk dat mensen vrienden maken.

Opperrabbi Jonathan Sacks

Het mooie van tijd doorbrengen met mensen die compleet anders zijn dan jij, is dat je ontdekt hoeveel je met elkaar gemeen hebt. Gedeelde angst, gedeelde hoop, en gedeelde zorgen.

Grootmoefti Shawki Allam

En zoek niet enkel naar de verschillen tussen religieuze groepen.

Khandro Rinpoche

Ik hou het heel simpel. Het lijkt me de tijd om minder te praten en meer te luisteren.

Sri Sri Ravi Shankar

Eer andere religies zoals je jouw eigen religie eert.

Mata Amritanandamayi (Amma)

Moge universele vriendschap realiteit worden.

Herman C. Vermeulen

Referenties

1. NOS-website: <http://nos.nl/artikel/2178265-religieuze-leiders-maak-vrienden-met-mensen-van-ander-geloof.htm>.
2. Elijah Interfaith Institute: <http://elijah-interfaith.org/hope-center>.
3. Website Make Friends. De video met Nederlandse ondertiteling is te vinden op: <https://www.youtube.com/watch?v=tLx1WMaSCY>.

Plato: Waarheidszoeker en stichter van een Mysterieschool

Plato en zijn betekenis voor onze tijd

Afgelopen maart sprak Erwin Bomas in een serie van vier *Theosophy Talks* over 'Plato en zijn betekenis voor onze tijd'. Die is groot: Plato is een Leraar die spreekt over fundamentele vraagstukken waar wij dagelijks mee worstelen. Stichting I.S.I.S. bracht in maart ook een herdruk uit van het boek *Plato en zijn betekenis voor onze tijd* uit 1947, van Theosoof en astronoom Herko Groot.⁽¹⁾ De redactie bewerkte de lezingen van Erwin Bomas voor publicatie. Behandeld worden Plato's Mysterieschool, zijn ideeënwereld, leren en herinneren en het Pad naar wijsheid. Dit eerste deel behandelt Plato's visie op Waarheid en de stichting van zijn Mysterieschool.

Kerngedachten:

- » De ergste vijand van de mens is zijn onwetendheid.
- » De platonische methode van denken gaat van het universele naar het specifieke.
- » Met een bovenpersoonlijke visie op waarheid gaan we uit van het idee dat er altijd een (nog) grotere waarheid is.
- » Elk wezen heeft in essentie, in potentie, grenzenloze vermogens.
- » Kennis uit de Mysteriescholen is er voor hen die werken voor de mensheid, met het motief van mededogen.

Een belangrijke aanleiding voor deze lezingenserie is het opnieuw publiceren van het boek *Plato en zijn betekenis voor onze tijd* van Herko Groot. Vanuit de Theosofia gezien is dit werk echt een goudmijn, omdat het de Theosofia in de boodschap van Plato heel duidelijk weergeeft. Herko Groot maakt ook vergelijkingen met de Indiase leer, de Vedānta en andere universele leringen, die we in alle religies kunnen terugvinden.

Plato en zijn betekenis voor onze tijd kwam tot stand in de onstuimige tijd van de Tweede Wereldoorlog. In onze tijd zien we een aantal parallellen met die periode – ontwikkelingen verlopen altijd cyclisch – en het is interessant om te kijken wat Plato in dit verband zegt. In deze serie willen we dat aan de hand van enkele thema's doen.

Om te beginnen met de belangrijkste boodschap van Plato, zoals door Herko Groot in zijn inleiding verwoord: "De ergste vijand van de mens is zijn onwetendheid."

Als we op zoek willen naar oplossingen voor de problemen in deze wereld, dan moeten we dus kennis opdoen. Want ware kennis, zegt Plato, leidt tot deugd.

Als we *echte* kennis hebben, dan is het vanzelfsprekend dat we daar ook naar handelen. Het gaat dan niet om de kennis die we op school of op de universiteit leren, maar kennis die in het diepst van onszelf besloten ligt: Zelfkennis. De essentie van die kennis noemen we ook wel de Theosofia. Die werd – en wordt – nog altijd in de Mysteriescholen onderwezen. Denk aan de spreuk van de Mysterieschool

van Delphi: “Mens ken Uzelf.” Die verwijst ook naar ons Zelf. Bij Plato is deze kennis versluierd terug te vinden, omdat in zijn tijd een groot deel ervan slechts overgedragen werd aan mensen die een gelofte van geheimhouding hadden afgelegd. Zij hadden beloofd hun diepere kennis alleen te delen met diegenen die zich daar ook geschikt voor toonden — en dat had alles te maken met het motief van mededogen. We komen daar straks op terug.

Het is heel interessant om *nu* Plato te bestuderen, omdat sinds 1875 H.P. Blavatsky en haar opvolgers veel theosofische kennis verspreid hebben, die in Plato's tijd nog geheim was. Met deze theosofische leringen kunnen we opnieuw naar de boodschap van Plato kijken; allerlei kennis die bij Plato nog versluierd in mythes en metaforen besloten ligt, kunnen we dan veel beter begrijpen.

Plato's betekenis voor onze tijd: het kan bijna niet actueler. In een tijd waarin we overspoeld worden met informatie, met ‘nepnieuws’ ook, zitten we voortdurend met de vraag ‘wat is waar?’ — en dat is in feite precies waar ook Plato steeds naar op zoek gaat. Wat is het essentiële, het wezenlijke, de aard van de werkelijkheid?

In dit eerste deel over Plato's betekenis staan we stil bij de vraag hoe hij kijkt naar de werkelijkheid en gaan we in op de Mysterieschool die hij stichtte. In de volgende delen behandelen we Plato's ideeënleer — en hoe ideeën de wereld kunnen regeren; Plato's visie op onderwijs in het licht van de cycliciteit van het leven; en ten slotte de weg naar wijsheid die hij ons wijst: een Pad waarin we de overeenkomsten kunnen herkennen met de Theosofia en andere tradities.

Wie was Plato?

Plato is geboren in 427 voor onze jaartelling in Athene en is naar men zegt zo'n tachtig jaar geworden. Hij heette eigenlijk Aristokles, maar hij schijnt nogal een breed voorhoofd gehad te hebben en Plato betekent ‘de brede’ in het Grieks. Dus we noemen hem nog altijd naar zijn voorhoofd.

Hij kwam uit een voorname, adellijke Atheense familie en was zo'n beetje voorbestemd om de politiek in te gaan. Maar voor de jonge Plato was het een vrij onstuimige tijd in Athene. Er waren twee grote rivaliserende stadstaten in Griekenland: aan de ene kant Athene, dat de grote zeemacht was en aan de andere kant Sparta, dat de machtigste was op het land. Die twee waren in oorlog: de Pelopponesische Oorlog. Sparta won deze oorlog en in 403 v. Chr. – Plato was in de twintig – kwam er in Athene het bewind van ‘De Dertig Tirannen’: Atheense

burgers die heulden met de Spartanen en de macht naar zich toe hadden getrokken.

Een van de tirannen was een achteroom van Plato, Kritias; een ander was Charmides, een volgeling van Sokrates. Plato dacht aanvankelijk dat zij een rechtvaardig bewind zouden stichten. Maar zij waren slechts op eigen macht uit, dus Plato kwam al heel snel tot de conclusie dat de politiek niets voor hem was en dat hij het beter in wijsheid kon zoeken en zich daarop richten.

Het schrikbewind van De Dertig werd omvergeworpen door de Democraten. Maar ook onder hen ging het er niet zo democratisch aan toe. Zij waren onder andere uit op de dood van Sokrates – Plato's leraar – omdat deze zich zeer kritisch opstelde tegenover hun invulling van het begrip democratie. Ook Plato moest op een gegeven moment oppassen, omdat hij vervolgd dreigde te worden voor leringen die hij had gebracht en die niet in lijn waren met wat de Democraten dachten.

Toen Sokrates in 399 daadwerkelijk ter dood werd veroordeeld, verliet de jonge Plato dan ook Athene en begon te reizen. Hij is onder meer in Egypte geweest — dus mogelijk heeft hij daar kennisgenomen van de Egyptische mysterieleringen. Later is hij opnieuw gaan reizen, onder meer naar het zuiden van het huidige Italië, en Sicilië. Daar maakte hij kennis met pythagoreeërs. Archytas was zo'n pythagoreische filosoof. Ook raakte hij bevriend met Dio, de zwager van de toenmalige tiran van Sicilië, Dionysius de Oudere. Deze tiran keerde zich echter tegen Plato. Later heeft Dio Plato nog gevraagd om terug te keren naar Sicilië, om de zoon van Dionysius te helpen met ideeën over de staatsinrichting. Maar Dionysius de Jongere bleek niet echt geïnteresseerd. Plato keerde toen onverrichter zake terug naar Athene en stichtte daar in 387 de Akademie. Ook daar komen we straks op terug.

Invloeden op Plato's denken

In welke traditie stond Plato? Het oude Griekenland kende in die tijd twee stromingen die beide zochten naar het wezen der dingen: de Ionische school en de Eleatische school. Daarnaast waren er verder terug in de tijd filosofen als Heraklitus en Pythagoras, die veel invloed gehad hebben op Plato.

De Ionische school (met filosofen als Thales van Milete, Anaximander en Anaximenes) zocht de kern van het leven met name in de materie. Maar niet zozeer de stoffelijke materie, want deze filosofen spraken wel over *bezielde* materie. Zo noemde Thales bijvoorbeeld water een beginsel, een oermaterie, omdat het de abstractie *vloeien*

uitdrukt. “Alles is vol goden”, zei hij ook, waarmee hij op de bezieling van alles duidde.

De Eleaten (met filosofen als Parmenides, Xenophanes, Zeno) zochten het niet zozeer in de uiterlijke wereld. Het Zijnde, het Ene, het echt Wezenlijke is in deze school juist datgene wat de uiterlijke wereld ontstijgt, wat je niet zintuiglijk kunt waarnemen. Een geestelijke Waarheid, die door de rede (logos) en het denken wel gekend kan worden. Parmenides zocht daarbij naar de ethiek van het goede, zoals Plato dat later zou verwoorden. Maar de Eleaten zagen het geheel wel als onveranderlijk en statisch. Heraklitus keek wat meer naar de uiterlijke wereld, maar zag het wezen der dingen zeker niet statisch. Zijn bekendste uitspraak is “pantha rei” oftewel “alles stroomt”. Hij zei: “Je kunt dezelfde rivier niet twee keer ingaan, want als je hem de tweede keer ingaat, is het eigenlijk al weer een andere rivier. Dus alles is continu in beweging.”

Pythagoras staat natuurlijk bekend om zijn harmonieeler, zijn getallenleer, samengevat: alles is trilling. Hij zat ook wat dichter tegen de oosterse leer aan en ging uit van de onsterfelijkheid van de ziel. En de ethiek speelde een erg belangrijke rol bij Pythagoras. Ook zijn denken heeft veel invloed gehad op Plato.

Plato was verder natuurlijk de leerling van Sokrates. Het is niet precies bekend wanneer, maar men vermoedt dat Plato al in zijn jeugd Sokrates ontmoet heeft. Tot de dood van Sokrates in 399 v. Chr., Plato was eind twintig, was hij zijn leerling. Omdat Sokrates niets op schrift heeft gesteld tijdens zijn leven is niet precies duidelijk waar in de *Dialogen* van Plato de leer van Sokrates ophoudt en die van Plato begint. Dat Sokrates bijna altijd de hoofdfiguur is in de *Dialogen* van Plato, met uitzondering van de latere *Dialogen*, toont aan dat de impact van Sokrates op Plato enorm was. Zeker uit de vroege *Dialogen* blijkt dat Sokrates een levend voorbeeld voor Plato vormde. Plato zelf komt daarentegen nooit aan bod in zijn eigen werk. Maar Plato had meerdere redenen om Sokrates als hoofdfiguur in zijn werk neer te zetten.

Plato was, in tegenstelling tot Sokrates, een ingewijde in de Mysteriën van Eleusis en Samothrace, en wellicht ook in de Egyptische Mysteriën. Door Sokrates als spreekbuis te gebruiken kon hij bepaalde leringen uit de Mysteriën versluierd verspreiden zonder dat de machthebbers hem daarvoor konden bestraffen.

De invloed van Plato's denken: neoplatonici, Islam en renaissance

Met zijn boodschap en denkwereld, verwoord in zijn

Dialogen, heeft Plato door de eeuwen heen veel invloed gehad. Zijn school, de Akademie, heeft zo'n duizend jaar bestaan. In de derde eeuw van onze jaartelling was er een belangrijke stroming, de neoplatonici, met namen als Ammonius Saccas en Plotinus. Zij baseerden zich op Plato en openbaarden zijn leer verder.

In de zesde eeuw sloot de Akademie op last van keizer Justinianus, maar op verzoek van de laatste ingewijden zelf — de invloed van het Christendom nam toe en de Mysterieschool was reeds ver gedegenereerd. De zeven laatste geleerden en filosofen van de school vluchtten naar Perzië.⁽²⁾ Daar kregen ze tijdelijk onderdak en de ruimte om hun filosofie te praktiseren en te verspreiden tot in Bagdad aan toe.⁽³⁾ Zo hebben Plato's werken hun invloed gehad op de Islam en denkers in de Islam. De Islam heeft dan ook zeker bijgedragen aan het bewaren van de kennis van Plato.

In de vijftiende eeuw, toen zijn werken werden vertaald naar het Latijn door met name Marsilio Ficino, vormde het denken van Plato in feite het begin van de renaissance. Die periode heeft weer veel invloed gehad op allerlei wetenschappers en denkers als Kepler, Galilei, Erasmus en op de verdere ontwikkeling van de westerse filosofie. En in de afgelopen eeuw onderbouwde de bekende filosoof Whitehead zijn stelling dat de Europese filosofische traditie als geheel het best te omschrijven is als een aantal voetnoten bij Plato.⁽⁴⁾ Zo bezien heeft Plato zeker nog steeds betekenis – en invloed – in onze tijd.

De vragen van Sokrates

Plato heeft een kleine dertig *Dialogen* nagelaten.⁽⁵⁾ Waarom schrijft hij in deze vorm? Het past heel erg bij de boodschap die Plato wil brengen. Via de dialoog spreekt Plato zich nooit direct uit, hij is niet stellend. Als lezer moet je continu op zoek naar wat hij nu eigenlijk zeggen wil en zijn boodschap eruit filteren. Verborgen tussen de regels, verwoord door de ‘spelers op het toneel’. Hij dwingt ons om zelf na te denken. Hij laat ons door middel van de dialoog op zoek gaan naar de ware kennis die in onszelf te vinden is. De dialoogpartners bieden verschillende perspectieven, die staan voor verschillende denkrichtingen, maar ook heel duidelijk voor denkaspecten in onszelf. Die denkaspecten kunnen we zeker herkennen en het is heel interessant om de *Dialogen* op die manier te lezen. Tot slot boden de *Dialogen* aan Plato de mogelijkheid bepaalde ideeën versluierd te verspreiden.

Sokrates ondervraagt in een dialoog iemand die iets schijnt te weten, of die een bepaalde stelling poneert. In de *Apologie*

licht Sokrates zijn werkwijze toe. Daarin wordt het orakel van Delphi geciteerd. “Niemand is wijzer dan Sokrates”. Sokrates reageert verbaasd: dat kan toch niet waar zijn? Hij gaat op onderzoek uit en bevraagt allerlei mensen die op hun terrein meer weten dan hij: van politici en schrijvers tot handwerkslieden. Maar zijn zij ook wijzer? Al doende komt Sokrates erachter dat die mensen wel veel weten, maar als het gaat om de *kern* der dingen – bij de ‘wat is’-vragen: wat is deugd, wat is liefde, wat is rechtvaardigheid? – dan moeten ze altijd het antwoord schuldig blijven. Al hun kennis blijkt door Sokrates’ ondervraging slechts een mening. En Sokrates komt tot zijn befaamde conclusie: “Ik ben in zoverre wijs dat ik tenminste *weet* dat het mij aan wijsheid ontbreekt.”

Niet iedereen is altijd even blij met zijn scherpe tong, maar het resultaat is wel dat nadat de mening is ontsluitend, de illusie is ontmaskerd, er ruimte ontstaat om echt tot de kern te komen.

Dit is de houding die Plato steeds bij ons oproept. We moeten ervan uitgaan dat we over de kern der dingen nog onwetend zijn, dat er altijd een grotere waarheid is dan dat we op dit moment weten. Soms blijft een kernvraag in een dialoog ook onbeantwoord. Dat is misschien wat onbevredigend, maar het zet je wel aan het denken. Wat is deugd eigenlijk? Kun je dat leren? De vraag komt dan in een volgende dialoog weer terug. Als de leer boven de rede uitstijgt of als het een mysteriële lering betreft die Plato vanwege zijn gelofte tot geheimhouding onmogelijk expliciet kan meedelen, neemt hij zijn toevlucht tot een bepaalde mythe of metafoor. Daarin brengt Plato, vaak bij monde van Sokrates die op zijn beurt andere en bijzondere bronnen citeert, in symbolische taal een stukje uit de mysteriële leringen. Maar laten we eerst even kijken naar de ‘waarheden’ van onze tijd.

Nepnieuws in het heden

Heel actueel in onze tijd is al het ‘nepnieuws’ waarmee we overstroomd worden. Wat is waar in het nieuws en wat niet? Die vraag speelde onder andere bij de brexit-campagne en, heel duidelijk, tijdens en na de Amerikaanse presidentsverkiezingen. Zo was er bijvoorbeeld het nepbericht dat de paus Donald Trump zou ondersteunen. Bijna een miljoen mensen hebben daarop geklikt – de vraag is hoeveel van hen het ook geloofden – maar in ieder geval is het uitgebreid verspreid, net als allerlei onzin over Hillary Clinton.

Wat bleek? Heel veel van dit soort berichten kwamen uit een klein stadje in Macedonië. Op een ICT-hogeschool

daar hadden whizzkids diverse nepsites gebouwd, zoals WorldPolitics.com, USConservativeToday.com en USADailyPolitics.com.⁽⁶⁾ De slimmerds verdienden een leuk centje met elke klik die zij binnenhaalden.

Zo werden mensen bedot. Het was zelfs zo dat vlak voor de verkiezingsdag in november er meer mensen hadden geklikt op nepnieuwsberichten dan op echte nieuwsberichten — waarna Google-topman Pichai zei: “We kunnen niet uitsluiten dat dit een behoorlijke invloed heeft gehad op de verkiezingsuitslag.”⁽⁷⁾

In Engeland heeft *The Oxford Dictionary* na de brexit ‘post-truth’, letterlijk ‘voorbij waarheid’, als woord van het jaar verkozen — met het idee dat we in een soort tijdperk leven waarin de waarheid er eigenlijk niet meer toe doet en het feitelijk aflegt tegen de emoties.

Het is goed om te kijken wat Plato hierover zou zeggen. Ook met betrekking tot onszelf: in hoeverre zijn wij in staat om ons hiertegen te wapenen en de waarheid van het valse te onderscheiden?

In *Politeia* geeft Plato een aantal vergelijkingen, een aantal metaforen, om duidelijk te maken hoe wij de werkelijkheid kunnen zien. En dat kan ons wellicht helpen om nepnieuws van echt nieuws te onderscheiden.

De Idee van het Goede

Plato maakt eerst een vergelijking met de zon. We hebben gezichtsvermogen, zegt hij, en met onze ogen kunnen we objecten waarnemen die verlicht worden door een bron — de zon. Zo kunnen wij in de wereld van het wordende, de *waarneembare* wereld, de verschijnselen – *phenomena* – waarnemen. Wel, op het gebied van het *kenbare* is hetzelfde aan de hand. We hebben ook een kenvermogen, en dat noemen we *denken*. Daarmee worden ook een soort objecten zichtbaar, namelijk ideeën – hier hebben we de bekende ideeën van Plato – en die worden verlicht door waarheid. Maar ook dit licht van de waarheid heeft een bron en dat noemt Plato de Idee van het Goede.

Daarmee kunnen we ons dus in de kenbare wereld – de wereld van het zijnde – begeven. We kunnen hier een synthese in zien van de ideeën uit de twee al genoemde Griekse scholen.

Zo schetst hij een soort parallel, waarbij hij wel zegt dat de Idee van het Goede alles ontstijgt: ze gaat zowel de wereld van het wordende als de wereld van het zijnde te boven. Een citaat uit Plato’s *Politeia* maakt het beeld duidelijk:

Wat aan wat gekend wordt waarheid geeft en degene die kent daartoe in staat stelt, dat moet je nu de grondgedachte

(de Idee) van het Goede noemen. Onthoudt dat hier de oorsprong ligt van kennis en van waarheid, voor zover die kenbaar is. En kennis en waarheid mogen allebei nog zo mooi zijn, je hebt gelijk als je denkt dat de Idee van het Goede iets anders, iets nóg mooiers is.

Het is met kennis en waarheid net als met licht en gezichtsvermogen. Je mag zeggen dat licht en gezichtsvermogen op de zon lijken, maar niet dat ze de zon zijn. Zo mag je ook zeggen dat kennis en waarheid op het Goede lijken, maar niet dat een van beide het Goede is. Nee, het Goede is iets van een nóg hogere orde.⁽⁸⁾

Vergelijking met de Zon

De Idee van het Goede	
De Wereld van het Zijnde Kenbare wereld (<i>noumena</i>)	Waarheid
	Ideeën
	Kenvermogen/ Hogere denken
De Wereld van het Wordende Zichtbare wereld (<i>phenomena</i>)	Zon
	Licht
	Objecten
	Gezichtsvermogen

Zelfs al is ons beeld van de waarheid dus nog zo ruim, er is nog altijd iets dat dit beeld ontstijgt. We herkennen hier de eerste Grondstelling van de Theosofia in: Grenzenloosheid. Er is altijd *nóg* iets: oneindigheid ontstijgt de waarheid. Want de waarheid is ons beeld van het oneindige, het hoogste beeld dat wij kunnen vormen van de Grenzenloosheid. Maar dat is altijd naar waarheid kenbaar, dus het is altijd beperkt.

De allegorie van de grot

Een andere manier waarop Plato de beperktheid van onze waarheid uitlegt is met de allegorie van de grot. Hierin vergelijkt hij het denken, de menselijke toestand van kennen, met de ervaring van een aantal mensen dat gevangen zit in een grot. De gevangenen zitten geketend vast: ze zien slechts de achterwand van de grot. Achter hen brandt een groot vuur en tussen dit vuur en de gevangenen lopen continu mensen heen en weer met allerlei objecten. De gevangenen zien slechts de schaduwen van de objecten die het vuur op de achterwand werpt. Voor de gevangenen vormen deze schaduwen de werkelijkheid.

Als de mensen die de objecten dragen met elkaar praten, dan is het voor de gevangenen net alsof de schaduwen praten. Ze beginnen de schaduwen en de stemmen te herkennen en geven ze namen. Zij ontwikkelen ook een soort kennis, want ze leren welk object hoort bij welke stem en kunnen voorspellen wanneer een object verschijnt, omdat ze een regelmaat herkennen.

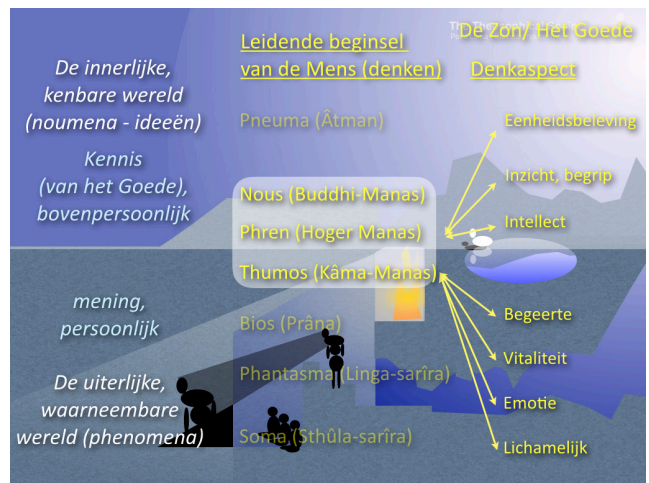
Wat gebeurt er nu, zegt Plato, als we een van de gevangenen zouden bevrijden en hem dwingen om naar dat vuur te gaan? Waarschijnlijk zou hij eerst verblind worden, en geneigd zijn om terug te gaan naar de schaduwen, want dat is bekend voor hem. Maar als zijn ogen enigszins gewend raken aan het licht, dan ziet hij op een gegeven moment de beelden zoals ze werkelijk zijn. En hij zal beseffen dat dit een stuk werkelijker is dan de werkelijkheid zoals hij altijd *meende* dat die was. En stel dat we hem nu in de wereld buiten de grot brengen. Dan volgt waarschijnlijk hetzelfde proces. Eerst is hij verblind en kan alleen in de schemer wat dingen waarnemen en de weerspiegelingen van dingen in het water, beschrijft Plato. Totdat langzaam maar zeker ook hier zijn ogen wennen aan het licht en hij de wereld ziet zoals wij. Hij ziet levende wezens in een nog grotere werkelijkheid. En hij ziet dan ook dat alles verlicht wordt door een bepaalde bron: de zon. Als hij daar dan naar kijkt, wordt hij opnieuw verblind en kan niet verder kijken. Zo zien we hier een aantal niveaus van hetzelfde proces.

Plato beschrijft vervolgens wat er gebeurt als de gevangene terug zou gaan naar de grot, naar zijn vrienden, om te vertellen wat hij allemaal heeft waargenomen. Zijn vrienden lachen hem uit omdat zij allemaal rare verhalen horen. Maar als hij blijft volhouden dat wat hij heeft gezien toch een stuk werkelijker is dan de schaduwen in de grot, zullen ze hem niet geloven. En als hij blijft aandringen, zullen ze zelfs proberen hem te doden, zegt Plato. Hij is dus niet zo optimistisch over de openheid van denken van de mens.

Niveaus, beginselen en aspecten

De gelaagdheid tussen illusie en werkelijkheid is een motief dat we in onze tijd terugzien in bijvoorbeeld films als *The Matrix*, en we komen ook veel van soortgelijke verhalen tegen in bijvoorbeeld het Buddhisme. Het geeft aan dat er verschillende niveaus van waarnemen zijn, verschillende niveaus van kennen.

In de allegorie van de grot herkennen we in eerste instantie twee werelden: de uiterlijke, zintuiglijk waarneembare wereld van de verschijnselen, de *phenomena*, en de meer innerlijke kenbare wereld van de *noumena* of ideeën.

Als we naar de verschillende niveaus kijken die Plato ook in de vergelijking van de zon gebruikt, dan zien we dat de *schaduwen* op de rotswand in de grot corresponderen met de schaduwen en spiegelbeelden van dingen buiten de grot, die weer staan voor de modellen van het denken die we gebruiken in de denkwereld, bijvoorbeeld wiskundige beschrijvingen. Het niveau van de *beelden* in de grot correspondeert met de wezens in de buitenwereld, dus buiten de grot, en in de denkwereld correspondeert het met de ideeën. Bijvoorbeeld het vierkant. Het perfecte vierkant vinden we in de zintuiglijk waarneembare wereld nooit terug, maar er is een universeel idee van het vierkant. We kunnen dit niet uiterlijk waarnemen, maar wel met wiskundige modellen beschrijven. Het niveau van het *licht van het vuur* in de grot correspondeert met het zonlicht buiten de grot en dus met waarheid in de denkwereld. En tot slot *het vuur* in de grot — die in de wereld buiten de grot betrekking heeft op de zon. Het is de achterliggende bron. We kunnen deze niet in volle glorie waarnemen, want we worden door het zonlicht verblind. Dit correspondeert in de denkwereld met de Idee van het Goede, dat ons denkvermogen te boven gaat.

In deze niveaus kunnen we ook de zeven bewustzijnsbeginselen herkennen die de Grieken hanteerden en die wij in de Theosofia ook kennen met hun Sanskrit-benaming. Ze corresponderen niet helemaal, maar ze zijn goed herkenbaar als we kijken naar het beginsel *denken* en de zeven denkaspecten die daar weer mee corresponderen. De Grieken verdeelden die denkaspecten in drieën: *Thumos* (Kāma-Manas), het denken dat meer gericht is op de begeerte, dan *Phren* (Hogere Manas), het meer intellectuele, objectieve denken en ten slotte *Nous* (Buddhi-Manas) — daar komt het woord ‘Noumena’ (noëtisch) vandaan — het meer inzichtelijk denken.

We zien dus twee richtingen in het denken: een gerichtheid op de innerlijke wereld, de *noumena*; deze leidt tot echte daadwerkelijke kennis, de kennis van het goede, bovenpersoonlijk; en gerichtheid op de uiterlijke wereld der verschijnselen, de *phenomena*. Dat laatste leidt hoogstens tot persoonlijke meningen, zegt Plato.

We kunnen de karakteristieken van het denken goed herkennen aan de hand van de denkaspecten die de afbeelding rechtsboven laat zien. De Grieken kenden deze zevenvoudigheid evenzeer. We denken bijvoorbeeld lichamelijk als we honger hebben en emotioneel als we ons ergens over opwinden. Als we druk bezig zijn — ook in gedachten — herkennen we onze vitaliteit. Verlangen we naar meer kennis, dan is ons begeerteaspect actief. En als we rationeel naar de logica van iets kijken, doen we dat met ons intellect. Als we Plato’s leer bestuderen om te begrijpen hoe die samenhangt met onze eigen inzichten en idealen, werken we aan een groter begrip. En ten slotte is er nog het denkaspect van de eenheidsbeleving, waarbij mensen zichzelf eigenlijk voelen ‘verdwijnen’ en één zijn met het geheel. Een mystieke ervaring waar de gemiddelde mens nog lang niet aan toe is.

Maar ‘daarboven’ blijft die Idee van het Goede, ook in de denkaspecten. Zelfs als we het hoogste denken zouden bereiken, de eenheidsbeleving, dan nog is er altijd een ruimer beeld dat wij kunnen vormen. Plato benadrukt dit keer op keer. Ook na de allegorie van de grot schrijft hij over de Idee van het Goede. En dan zegt hij:

In de wereld van de kennis, wordt het Idee van het Goede pas op het laatst en met grote moeite zichtbaar. Maar heb je het Goede eenmaal gezien, dan moet je vaststellen dat dit kennelijk altijd achter alles zit wat goed en mooi is: in de zichtbare wereld heeft het het licht en de zon als heerser van

het licht gebaard; en in de wereld van de kennis, waarover het zelf heerst, heeft het voor waarheid en verstand gezorgd. En je moet dan ook begrijpen dat je in het persoonlijke en in het openbare leven niets zinnigs bereikt als je het Goede niet voor ogen houdt.⁽⁹⁾

Dit is een van de belangrijkste conclusies. Op welk niveau we ook bezig zijn, we komen niet verder als we niet steeds in het achterhoofd houden dat er altijd nog iets is wat daarboven uitstijgt – de grenzenloosheid – waardoor we ook steeds verwonderd kunnen blijven. Je kunt zeggen dat Plato hier een bepaalde visie op waarheid schetst.

Visies op waarheid

We zetten een aantal visies op waarheid naast elkaar, waaronder de Idee van het Goede, naast andere die ook gangbaar zijn, zodat we kunnen zien hoe we naar de werkelijkheid kunnen kijken in deze tijd.

Visies op Waarheid		
	Bovenpersoonlijk	Persoonlijk
Van binnenuit	Het Goede / Grenzenloosheid (Theosofia - synthese Wetenschap, Filosofie, Religie - Waarheid, deductief)	Relativisme/ skepticisme (bijv. constructivisme postmodernisme, 'post-truth')
Van buitenaf	Empirische wetenschap (inductief)	Geloof (bijv. in persoonlijk God/ verlosser)

Allereerst de Idee van het Goede. In de Theosofia noemen we dat wel Grenzenloosheid — een visie op waarheid die *bovenpersoonlijk* is, dus waarbij we proberen onze hogere denkaspecten te gebruiken die gericht zijn op de kenbare wereld. Een belangrijke conclusie van de Idee van het Grenzenloze is dat alle verschijnselen uiteindelijk onderdeel daarvan zijn.

Wij zijn eveneens zo'n verschijnsel, wij zijn dus ook onderdeel van dat Grenzenloze. In essentie *zijn* we ook het Grenzenloze en hebben we dus alle mogelijkheden van dat Grenzenloze in ons — dit is een nogal verstrekkend idee. Het is een belangrijk uitgangspunt: elk wezen heeft in essentie, in potentie, grenzenloze vermogens. Die zijn dus ook *van binnenuit* kenbaar. De weg naar Zelfkennis wijst continu binnenwaarts.

Een zeer belangrijke conclusie van dit uitgangspunt is dat

we allemaal in essentie dat grenzenloze zijn en dus ook in essentie gelijk zijn. Als we daarvan uitgaan, verdwijnen alle verschillen in ras, kleur, geloof, et cetera. Dit is een diepgaande idee. Als het niet goed begrepen wordt, dreigt snel verval. We komen het in alle tradities en religies tegen, maar mensen kunnen het eenvoudig devalueren tot geloof. Want zodra wij het vertrouwen verliezen dat we het universele, het goddelijke, in essentie *in onszelf* meedragen, zijn we snel geneigd te denken dat we het niet alleen redden. Dan missen we het vertrouwen in onszelf dat we kunnen groeien, ons kunnen ontwikkelen. Dan kijken we snel 'naar buiten' en gaan *persoonlijk geloven* in een *verlosser*, bijvoorbeeld in een politicus die zegt 'ik ga het allemaal voor je oplossen' en dan met allerlei mooie beloftes komt waarvan we eigenlijk, als we even goed nadenken, wel weten: dat kan helemaal niet, dat kan hij niet waarmaken, daar moeten we zelf voor aan de slag. Hetzelfde zien we als een religie degenerereert tot een godsdienst en er een priesterkaste ontstaat. Met mensen die macht ontleen aan hun positie, anderen afhankelijk maken en zeggen dat zij wel weten hoe de waarheid te vinden is. Dan verschijnt er soms iemand die dogmatisch een bepaalde stelling, een bepaalde waarheid neerlegt en claimt dat die waarheid alleen maar via hem te ervaren is. Dan zou het kenbare dus *van buitenaf* komen.

Gevaarlijk

Dat is een heel gevaarlijke visie op waarheid. In de middeleeuwen regeerde de kerk met die belofte: 'Wij kunnen jullie tot de waarheid leiden.' Maar ook in Plato's tijd is het fenomeen niet onbekend. Zo is Plato scherp gekant tegen Homeros, omdat hij vindt dat die de goden te veel antropomorfiseerde, te veel als mensen neerzette. 'Het echte goddelijke valt niet te vergelijken met deze mensleer', zegt hij.

Duidelijk is dat de Idee van Grenzenloosheid met name door te eenzijdig naar de waarneembare wereld te kijken, kan vervallen tot soms zeer beperkte visies. Daarom moet de grondgedachte ook steeds opnieuw worden opgefrist — zoals ook de boodschap van Plato door de neoplatonici van degeneratie is ontdaan. En tijdens de renaissance bood het denken van Plato verlichting ten opzichte van het starre geloof van de kerk.

Ook in de wetenschap zien we zulke reacties op dogmatisch denken. Wetenschappelijke denkers willen al eeuwen niet *persoonlijk* geloven maar *bovenpersoonlijk* onderzoeken. Net als Sokrates. Waar is iets op gebaseerd? Giordano Bruno in de zestiende eeuw en Isaac Newton, een eeuw

later, vinden met hun wetenschappelijk onderzoek echter de kerk als vijand tegenover zich. Het zijn voorbeelden van een afgedwongen scheiding tussen wetenschap en religie. Het nadeel van een wetenschap die zich daardoor puur op de uiterlijke wereld richt, is dat de ene hypothese snel weer wordt vervangen door de andere. Zo komt men nooit tot de kern van de kennis, want men kijkt alleen naar de buitenkant.

De grens tussen 'naar de buitenkant kijken' en 'nepnieuws' kan ook heel dun zijn, zo bleek onlangs weer eens. Universiteiten hebben decennialang verkondigd dat de mens inherent slecht is, aan de hand van bijvoorbeeld het bekende 'Stanford prison-experiment'. In dit experiment werden studenten verdeeld in een willekeurige groep 'bewakers' en 'gevangenen'. Het zou uit de hand zijn gelopen, omdat de student-bewakers heel sadistisch omgingen met de student-gevangenen. Achteraf bleek dat slechts één van de tientallen prison-experimenten was geëscaleerd. Bovendien was het nogal beïnvloed door een tamelijk eerzuchtige wetenschapper, die onbewust allerlei gedrag aan de studenten oplegde.

Samenwerking

Ook de wetenschap komt er nu steeds meer achter dat de mens in wezen gericht is op samenwerking en het goede in zich heeft. Zo probeerde de BBC het experiment voor tv te herhalen — wat een saai programma werd: de bewakers en gevangenen werden dikke vrienden en gingen gewoon een potje kaarten.

Er wordt wel eens gezegd: "Je hebt leugens, nog ergere leugens en statistiek. Je kunt er alles mee bewijzen als je wilt." Als wetenschap noch geloof het wezen der dingen kan duiden, en geen antwoorden op levensvragen geeft, dan ontstaat er een sceptische filosofie die we in onze tijd herkennen als constructivisme of postmodernisme. Volgens die filosofie is de waarheid een constructie, de waarheid kan gemaakt worden, en heeft ieder zijn eigen waarheid. Dat is ook wel zo, maar dat wil niet zeggen dat de echte waarheid niet bestaat. Want dat is een heel gevaarlijk idee. Alsof er geen onderscheid meer bestaat tussen feit en fictie. Als we een *bovenpersoonlijke* visie op waarheid ontwikkelen, *van binnenuit*, blijven we uitgaan van het idee dat er altijd een grotere waarheid is. Het Buddhisme kent de prachtige vergelijking van de blinde monniken en de olifant. Daarin zien we dat we inderdaad allemaal ons eigen beeld van de waarheid opbouwen, maar dat we ook als blinde monniken zijn die een olifant aftasten om te ontdekken wat hij is. De een heeft de slurf vast en zegt: "het

is een slang". De ander heeft de staart gevonden en zegt: "het is een stuk touw". Een derde verkent een poot en zegt: "het is een boomstam". De monniken hebben ieder hun eigen beeld van de waarheid, maar dat wil niet zeggen dat de olifant niet bestaat en dat die waarheid er niet is. Door met elkaar hun ervaringen te bespreken, samen te werken, kunnen ze een beter en groter beeld van die grenzenloze waarheid bereiken, die oneindig grote olifant. Theosofia is een synthese van wetenschap, filosofie en religie. Drie verschillende aspecten die nodig zijn om tot waarheid te komen, waarbij de wetenschap zich richt op het *hoe* der dingen, filosofie op het *waarom* en religie op het *waartoe*. Maar deze drie wegen moeten we wel *met* elkaar gebruiken om tot een groter beeld te komen. Zo werkt de deductieve methode, ook wel de platonische methode genoemd: van het universele naar het specifieke. Uitgaan van het meest universele, de Idee van het Goede, het Ene, de Grenzenloze Werkelijkheid en van daaruit kijken naar hoe het in de wereld gaat.

En uitgaande van deze idee blijf je openstaan voor een grotere waarheid — de verwondering waar de filosofie mee begint, zoals Plato zegt.⁽¹⁰⁾

De Akademie, een Mysteryschool

Laten we terugkeren naar Plato's Akademie. Als we deze school een Mysteryschool noemen, wat verstaan we daar dan onder?

In feite zijn alle grote filosofieën en religies niets anders dan overblijfselen van Mysteryscholen. Deze ontstonden toen de Leraren der mensheid de basis hadden gelegd voor het verspreiden van kennis en het denken van de jonge mensheid langzaam maar zeker meer zelfbewust werd. Maar met de toename van zelfbewustzijn groeide ook het misbruik van die kennis. En daarom werd het noodzakelijk om de hogere kennis, waarmee vanuit mededogen en met verantwoordelijkheid moet worden omgegaan, onder te brengen in wat nu bekendstaat als Mysteryscholen. Zo werden deze scholen instituten om hogere kennis voor de mensheid te behouden, te beschermen tegen misbruik, maar ook toegankelijk te maken voor slechts diegenen die zich geschikt toonden, bereid waren om te kiezen voor het mededogen. *Actieve* denkers, die uit mededogen een *versneld* pad van evolutie konden afleggen. Zij konden in de Mysteryscholen worden onderwezen en getraind, zodat zij op hun beurt konden werken aan het bewaren en verspreiden van deze kennis in de buitenwereld, maar dan versluierd. Want er werden wel continu pogingen gedaan om mensen die kennis te geven, als men daar met

de juiste instelling voor openstond.

Mysterienscholen waren over de hele wereld te vinden. Bekende namen zijn Memphis en Gizeh in Egypte, Baalbek in Libanon, Efeze in Turkije. Maar er waren ook scholen in Zuid-Amerika, in Indonesië en in India, Karli bijvoorbeeld. En in Europa kennen we natuurlijk Stonehenge in Engeland en Carnac in Frankrijk, beide overblijfselen van Mysterienscholen. In Griekenland waren er de twee grote scholen van Samothrace en Eleusis, die nog redelijk lang hebben bestaan. In Plato's tijd waren die nog wel bekend en hij was ook ingewijd in die Mysteriën.

Kleine en Grote Mysteriën

Deze Griekse scholen kenden de Kleine en de Grote Mysteriën. De kleine waren openbaar en bestonden uit gedramatiseerde opvoeringen, een soort toneelstukken als bijvoorbeeld in onze tijd *The Tempest* van Shakespeare — eigenlijk ook zo'n mysterieverhaal.

Die mysteriedrama's trokken in het oude Griekenland duizenden mensen. De uitvoerenden waren mensen die al een stapje in het voorhof van zo'n Mysterienschool hadden gezet en konden laten zien dat ze in dramatische vorm, symbolisch konden weergeven wat er uiteindelijk in de Grote Mysteriën plaatsvond en zo zich konden trainen in de karaktereigenschappen die de inwijdeling moest hebben opgebouwd.

De dramatische vorm herkennen we ook in bepaalde mythologische verhalen, zoals bijvoorbeeld de afdaling van Orpheus in de onderwereld. Een drama waarin wordt uitgebeeld wat er in een deel van de Grote Mysteriën plaatsvond. De leerling wordt hierin geconfronteerd met de lagere delen van zijn bewustzijn en begeeft zich in de sferen die daarmee corresponderen. Hij moet voor zichzelf bewijzen dat hij meester is over zijn lagere beginselen — over datgene waarmee hij *persoonlijk* leeft en naar waarheid kijkt. Kan hij daar neutraal, ja, onverschillig tegenover staan? Zo ja, dan kan hij erboven uitstijgen en *bovenpersoonlijk* een grotere waarheid aanschouwen in de sferen die met zijn hogere beginselen corresponderen. Dit is inwijding. Het woord 'mysticus' – *mystikos* – betekent ook ingewijde en $\mu\omega$ – $\mu\omega$ – betekent 'verbergen'. Een ingewijde in de verborgen zijde van de Natuur.

De Grote Mysteriën bestonden in de eerste fasen uit studie van de leringen. De leerling moest eerst voldoende kennis vergaren. Pas in latere fasen volgde inwijding in de vorm van directe ervaring. Deze inwijdingen vonden altijd plaats rond de wisseling van de seizoenen: de winter- en zomersolstitia en de lente- en herfstequinoxen.

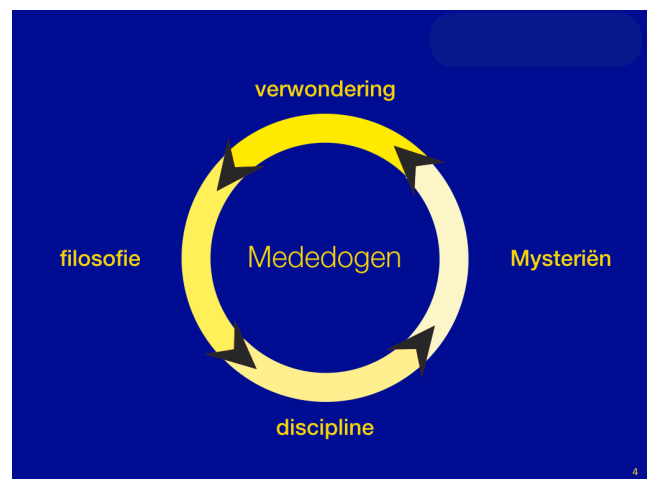
De kennis ging met name over de processen van leven en dood en de processen na de dood. Kennis die in de beschermde, besloten omgeving van de Mysterienschool kon worden gegeven aan hen die werkten met het motief van mededogen. Inwijding, initiatie betekent ook letterlijk 'een begin maken'. Een begin met het uiteindelijk *zelfbewust* ervaren van de meer geestelijke gebieden: die wereld buiten de grot, de hogere kenbare wereld. We moeten de *noumena* in onszelf herkennen.

Inwijding

Hoe werd dit kenvermogen in zijn volle omvang geactiveerd? Het begon met verwondering, ook wel verwarring genoemd. Het Griekse *thaumazein* of *aporia*. Verwondering is het begin van de filosofie, zegt Plato. Het vermoeden van een grotere waarheid en het verlangen om die te ontdekken, zouden we kunnen zeggen. De drama's van de Kleine Mysteriën stimuleerden dit zeker.

Dan volgde de geestelijke, mentale, psychische en fysieke voorbereiding, die de Grieken *katharsis* (zuivering of loutering) noemden. Als de kandidaat dit proces goed had doorlopen, kon de ceremoniële wijding (*muesis*) volgen. Ten slotte vond dan de aanschouwing (*epopteia*) plaats, de daadwerkelijke ontmoeting van het menselijk bewustzijn met de hogere bewustzijnsgebieden in zichzelf, met zijn Hoger Zelf.

Bij het proces van inwijding in de Mysteriën wordt over zeven of tien graden gesproken. De eerste drie bestonden zoals gezegd uit studie van de leringen, en de consequenties daaruit. In de hogere graden werden aanvullende leringen gegeven, maar verschoof de focus steeds meer naar het zelf opdoen en ervaren van Waarheid, door het aanschouwen van en uiteindelijk één worden met wat we innerlijk zijn. Een versneld proces van een bewustzijnsontwikkeling, die

de mensheid normaal gesproken zeer langzaam doorloopt. We kunnen de stappen naar de Mysteriën, naar het inwijdingsproces, ook weergeven als een cyclus.

Op basis van mededogen begint de cyclus altijd met verwondering, dan volgen de filosofie, de discipline en uiteindelijk de Mysteriën zelf.

Die discipline is een belangrijke stap, ook in onze tijd. Een fase waarin de leerling moet laten zien dat hij in staat is om inderdaad het geleerde in de praktijk te brengen en daarin een voorbeeld voor anderen kan zijn. Een beproeving of hij werkelijk leeft en werkt vanuit het mededogen. Pas als hij dat volledig kan waarmaken is hij aan inwijding in de Mysteriën toe.

De lijn van de Leraren

Plato's eigen school, de Akademie, is genoemd naar de plaats waar de school is gesticht: Hekademia. De plaats zelf is vernoemd naar de halfgod *Akademios*. Daar is de geschiedenis van Helena van Troje mee verbonden.⁽¹¹⁾

Maar de locatie was al heel lang een geheime plek, gewijd aan de godin Athene. Er zijn ook bronnen die zeggen dat ze al sinds het bronzen tijdperk een heilige plek was waar een aantal olijfbomen in een kring stond. Hoe dan ook, hier heeft Plato zijn school gesticht, de Akademie. Hier gaf hij in lijn van de Leraren van de Loge van Wijsheid en Mededogen zelf zijn leringen, en daar zinspeelt hij in zijn *Dialogen* op verschillende manieren op. "Dat is iets waar ik nooit iets over zou kunnen opschrijven", zegt hij. Het goddelijke kun je niet in woorden uitdrukken. De directe kennis bleef binnen de muren van de school.

Zo zien we nu enigszins wat Plato voor ogen had. Hij probeerde toch iets van de kennis naar buiten te brengen voor belangstellenden via metaforen, via zijn *Dialogen* waarin hij ook anderen aan het woord liet. Dat was niet zonder risico. Sokrates heeft in feite, omdat hij onbewust leringen uit de Mysterieschool naar buiten bracht, de doodstraf gekregen. Zoals gezegd was ook Plato rond de tijd dat Sokrates werd veroordeeld niet veilig — daarom verliet hij toen Athene. Desalniettemin heeft hij zijn best gedaan wat van die kennis naar buiten te brengen.

Uit de grot

Als we dan nog even kijken naar Plato's betekenis voor nu, wat is dan de conclusie? We leven in een complexe, snelle tijd met veel nieuwe technieken en veel problemen die op wereldwijd niveau om oplossingen vragen. Smartphone en tablet bezorgen menigeen *infobesitas*. We zijn continu druk, druk, druk. Maar waarmee en waartoe? Zijn het

niet slechts illusies? Zijn de berichten op Facebook niet een soort schaduwen op een digitale muur? Is onze filterbubbel niet een moderne grot?

Met al onze vooruitgang zijn we vaak nog steeds bezig met de wereld *in* de grot van Plato, en niet met de vraag naar de kern der dingen die Sokrates stelde. Plato wijst ons echter duidelijk waar we ons op moeten richten om *uit* zijn grot te kunnen komen. Geheel in de lijn van alle grote, universele tradities. Waarheid is uiteindelijk grenzenloos. We hebben het potentieel om de stralen van onze innerlijke Zon op te vangen en die waarheid te herkennen. En we hebben het denkvermogen om zelfbewust en kritisch werkelijkheid van illusie te leren onderscheiden. Zoals Plato zegt: "Een leven zonder onderzoek is geen menswaardig leven."⁽¹²⁾

Referenties

1. H. Groot, *Plato en zijn betekenis voor onze tijd*. Stichting I.S.I.S., Den Haag 2017.
2. G. de Purucker, *Grondslagen der Esoterische Wijsbegeerte*. Stichting I.S.I.S., Den Haag 1994, blz. 299 en blz. 505.
3. https://en.wikipedia.org/wiki/Platonic_Academy.
4. A.N. Whitehead, *Process and Reality: An Essay in Cosmology*. (1929) Pt. II, ch. 1, sec. 1. via https://en.wikiquote.org/wiki/Alfred_North_Whitehead.
5. Een bruikbare Nederlandse vertaling is van Hans Warren en Mario Molegraaf, *PLATO verzameld werk I, II en III*. Uitgeverij Bert Bakker, Amsterdam 2012. Hierin wordt net als in de referenties hieronder de universele paginering voor Plato's *Dialogen* gehanteerd.
6. https://www.buzzfeed.com/craigsilverman/how-macedonia-became-a-global-hub-for-pro-trump-misinfo?utm_term=.nhPGpM9Ae.
7. <http://nos.nl/artikel/2143413-google-topman-nep-nieuws-kan-verkiezingsuitslag-hebben-bepaald.html>.
8. Zie 5, *Politea* VI, 508e-509a.
9. Zie 5, *Politea* VII, 517c.
10. Zie 5, *Theaitetos*, 155d.
11. <https://en.wikipedia.org/wiki/Akademios>.
12. Zie 5, *Apologie* 38a.

Het ontwikkelen van concentratie

Leerlingen hebben geen concentratie meer, klagen leraren vaak. Wat kunnen we doen om ze weer bij de les te krijgen?

Er is waarschijnlijk geen leraar op een middelbare school die er nooit last van gehad heeft: de mobiele telefoons van de leerlingen. Terwijl hij een moeilijke wiskundesom staat uit te leggen, of de oorzaken die geleid hebben tot de Tweede Wereldoorlog opsomt, zit een leerling op zijn telefoontje te kijken wat een vriendje in de andere klas *gepost* heeft. Een ander zit naar een serie te kijken, want gisteren had ze geen tijd. Een derde wordt geappt door een vriend en een vierde verwacht een berichtje. Ze kunnen gewoon niet van de telefoon afblijven. En omdat ze die telefoon ook als rekenmachine en agenda gebruiken, is het voor een school moeilijk om ze te verbieden. Toch zijn er docenten die het probleem van *digibesitas* radicaal pogen aan te pakken: ze hebben een grote doos en voordat de leerlingen het lokaal binnenkomen, moeten ze hun telefoontje in die doos doen. Maar zelfs dit helpt niet, want ze gooien gewoon een tweede, oude telefoon in de doos en de andere telefoon blijft in hun etui.

Hoe kun je je concentreren als je steeds wordt afgeleid door je telefoon?

Gebrek aan concentratie

De smartphone is misschien wel het

meest kenmerkende voorbeeld van de verleiding waaraan de moderne mens blootstaat. Maar dat is slechts één symptoom. Veel mensen kunnen nergens lang bij stilstaan. Het wordt hun ook niet gemakkelijk gemaakt. Nergens is stilte. Overal is afleiding. Op stations, in de wachtkamer van de tandarts, zijn beeldschermen. Men wordt bestookt met reclameboodschappen. Het is niet verwonderlijk dat het concentratievermogen steeds meer afneemt. Straks leggen we dat verder uit.

Het zijn dan ook niet alleen leraren die klagen over het gebrek aan concentratie. Je ziet het ook in andere geledingen van de samenleving, ook bij Het Theosofisch Genootschap. In de jaren tachtig van de vorige eeuw werden er theosofische lezingen van een uur gegeven. Toen er geconstateerd werd dat mensen het niet meer opbrachten zo lang te luisteren, werd besloten dit om te bouwen naar twee keer een half uur. Maar zelfs dat blijkt soms te veel, zodat nu de gelegenheid wordt gegeven tijdens de lezing vragen te stellen. Je kunt je afvragen of dit erg is, als uiteindelijk de gedachten maar overkomen. Dat is zeker waar, maar om gedachten te laten overkomen, moeten mensen zich kunnen

Kerngedachten:

» Het helder voor ogen hebben van je (levens)doel vergroot de concentratie en de wil.

» De spirituele wil is het mystieke zwaard dat bovenpersoonlijke idealen omzet in daden.

» Ieder mens heeft een goddelijke natuur. In de Rāja-Yoga-school wordt daar een beroep op gedaan. Concentratie en zelfdiscipline worden dan natuurlijke eigenschappen.

richten op die gedachten. En daarvoor is concentratie nodig.

Concentratie en gedachten

Concentratie is het zich richten op één gedachte of op één type gedachte. Mensen die zich goed kunnen concentreren, bijvoorbeeld op een roman, kunnen zowel in een drukke stationshal als in een stille bibliotheek hun boek lezen. Hun aandacht is alleen bij het boek. Andere gedachten komen niet bij hen op.

Als je je daarentegen niet goed kunt concentreren, waaien je gedachten alle kanten op. De ene zin in het boek dat je aan het lezen bent, doet je denken aan wat er gisteren met je vriend gebeurde. En die gedachte roept weer het beeld op van je vakantie van vorig jaar.

Hoe komt het dat die gedachten als ongewilde gasten steeds opduiken?

Gedachten zijn reële dingen. Het zijn levende wezens. En zoals alle levende wezens verschijnen en verdwijnen ze cyclisch. Ieder die een klein experiment met zichzelf doet, en voor enige tijd nagaat wat hij denkt – bijvoorbeeld door een dagboek bij te houden – zal erachter komen dat gedachten zich inderdaad cyclisch manifesteren.

Gedachten worden gevoed door ons denken. Dus als we een gedachte denken, maken we die sterker. Als ze sterker is, komt ze ook vaker terug en heeft ze de neiging andere gedachten te overwoekeren.

Alle gedachten die we gedacht en dus gevoed hebben, komen terug. Op zich is dat niet erg, als wij zelf maar de controle houden en ze terug laten komen op het moment dat wij dat willen. En als we ze niet meer willen, dan voeden we ze niet meer en sterven ze af.

Dit is natuurlijk gemakkelijker gezegd dan gedaan. Gedachten zijn taai rakkers en ze laten zich niet zo gemakkelijk wegdrukken. Dat is precies de reden waarom concentratie vaak zo moeilijk is.

Gebrek aan concentratie ontstaat dus doordat een mens zijn denkvermogen niet weet te beheersen. Hij is als een chauffeur die niet weet waar hij naartoe wil en tegen zijn auto zegt: bepaal jij de richting maar. Hij is in zeker opzicht de slaaf van zijn eigen gedachten.

Geen doel

Mensen hebben vaak geen concentratie, omdat ze niet goed weten wat ze willen. Wat is het doel in hun leven? Naarmate je een helderder doel voor ogen hebt, zal je concentratie toenemen. Ambitie verscherpt het concentratievermogen. Als je de beste wilt worden in sport, zul

je je trainingsarbeid geconcentreerd verrichten.

Maar wat nu als je niet precies weet wat je wilt? Zit hem daar ook niet precies de clou bij jongeren? Ze weten vaak niet goed wat ze met hun leven aan moeten. Ze weten niet welk beroep ze moeten kiezen. Ze weten niet of ze een relatie moeten aangaan of niet. Ze zijn wel erg geïnteresseerd in hun leeftijdsgenoten. Vandaar dat overweldigende succes van Facebook en andere platforms waarop ze kunnen delen wat ze doen.

Maar ook ouderen weten niet altijd precies wat ze willen. Ze mogen dan wel een baan, een huis en een partner hebben, maar of dat een zinvolle invulling van hun leven is, vragen ze zich soms af.

Gebrek aan een doel is een belangrijke oorzaak van een slechte concentratie.

Idealen

Het gehele vraagstuk van concentratie kan daarom niet losgekoppeld worden van algemeen menselijke vraagstukken. In feite spreken we dan over wetenschappelijke, filosofische en religieuze issues. Er is in onze samenleving geen algemeen geaccepteerde levensfilosofie, met als gevolg dat mensen – en met name jongeren – niet goed weten welke kant ze op moeten.

Concentratie heeft alles te maken met een ideaal. Zelfs een persoonlijk ideaal leidt al tot gerichtheid van denken. Als je graag dokter of ingenieur wilt worden, dan doe je je best en richt je je denken op die gedachten die daarvoor nodig zijn.

Geredeneerd vanuit de Theosofia echter is een ideaal dat boven je eigen belangen uitstijgt, veel beter dan een persoonlijk ideaal. We doelen dan op een spiritueel ideaal. Dat is niet iets wazigs of vaags. Het is het ideaal van vrede, harmonie, wederzijds respect en broederschap. Verzamel gedachten die dit ideaal vormgeven. Juist het theosofische gedachtegoed helpt je bij het vormen van zo'n ideaal, omdat de theosofische leringen in feite niets anders dan argumenten ervoor zijn.

Het is van essentieel belang dat je zelf dat bovenpersoonlijke ideaal oproept en vormgeeft. Volg je het ideaal van een ander, dan wordt het al moeilijker je erop te concentreren. Dan zijn het jouw gedachten niet. Dan wordt het misschien saai of onrealistisch. Maar als het jouw eigen bovenpersoonlijke ideaal is, dan zie je ook de schoonheid ervan. Dan is het spannend. Dan zullen je gedachten er van nature naartoe gaan.

Jongeren zijn bij uitstek geschikt voor het vormen van zo'n ideaalbeeld. Dat zouden leraren ook moeten stimuleren.

Verder zouden ze in hun lesstof moeten proberen daar rekening mee te houden, zodat het leren niet een theoretische aangelegenheid is, maar direct te maken heeft met de belevingswereld van de leerling.

De wil

Een helder geformuleerd bovenpersoonlijk ideaal is een spirituele visie op het leven. Het scherpt de intuïtie. Je stijgt uit boven de tijdelijkheid van het huidige bestaan, boven de beperktheid van het ene leven. Bovendien maakt het, en dat is van onschatbare waarde, de spirituele wil wakker. Daarover straks meer.

Er zijn sommige materialistische wetenschappers die ontkennen dat de mens een wil heeft. De Theosofie beweert echter dat de mens niet zozeer een wil heeft, maar eerder een wil *is*.

Daarmee bedoelen we dat elk wezen, elke vorm van leven, een wil is, in de zin dat alles wat is, totstand is gekomen vanwege zijn eigen wil.

Waarom breekt een vogel het ei en komt hij naar buiten? Waarom wringt een grassprietje zich door twee tegen elkaar liggende stoeptegels heen? Is dat een mechanisch proces? Nee, het is de wil tot leven. Alles wat bestaat, leeft. Er bestaat geen dode materie. Er zijn geen opzichzelfstaande mechanische processen. Alles wordt aangestuurd door

bewustzijn. En dat aansturen komt voort uit de inherente wil van elk bewustzijn, van elk wezen dus. Zonder wil is er geen leven.

Er zijn echter vele vormen van wil. De wil van een atoom die een elektron 'invangt', de wil van een virus dat een cel binnendringt, de wil van een zwaluw die uit Afrika naar Europa terugkeert, zijn andere willen dan die van de denkende mens. De menselijke wil is vrijer dan die van planten of dieren, omdat hij de mogelijkheid heeft iets wel of niet te denken en dus zelfbewust ergens voor kan kiezen.

Achter de wil staat altijd de begeerte. Daarmee bedoelen we dat naarmate je sterker iets begeert, je wil ook toeneemt. Verlang je heel erg naar vrede of vakantie, dan is je wil om dat doel te bereiken sterker. En uiteraard is je concentratie dan navenant groter.

Spirituele wil

Zoals gezegd verschilt de wil van een mens met die van de lagere rijken der natuur. Maar ook binnen het mensenrijk, ja, zelfs binnen één mens kan je verschillende willen onderscheiden. Of misschien kun je beter zeggen dat die wil zich op verschillende aspecten van het bewustzijn kan richten.

Met voorbijgaan aan allerlei details kun je zeggen dat er

twee kanten zijn waarop de wil zich kan richten: het persoonlijke of het bovenpersoonlijke bewustzijn. Met het eerste bedoelen we de mens die zichzelf als afgescheiden wezen ziet. Hij ervaart niet de banden met het overige leven. De bovenpersoonlijke mens leeft in het besef van verbondenheid met anderen.

De persoonlijke wil wenden we aan om de persoonlijke begeerten te bevredigen. Die leidt tot zelfzucht. De bovenpersoonlijke wil brengen we in stelling bij bovenpersoonlijke zaken, dus om het bovenpersoonlijke te verwezenlijken. Die bovenpersoonlijke wil wordt ook wel de spirituele wil genoemd. Het is die spirituele wil die gekenmerkt wordt door onzelfzuchtigheid en mededogen. Die spirituele wil wordt ontwikkeld door het bewustzijn dat zich richt, zich *concentreert* op de hogere, bovenpersoonlijke delen van het bewustzijn. Hij laat zich leiden door het Hoger Zelf. De spirituele wil is het mystieke zwaard waarmee het bovenpersoonlijke ideaal kan worden gerealiseerd. Zonder die wil is het verbeeldingsvermogen van de mens nutteloos. Als je een ideaal hebt maar je hebt geen wil, dan ben je op zijn best een dromer. Je mist dan het concentratievermogen om de wil te activeren, waarmee je het ideaal om kunt zetten in praktische daden. Dan ben je voor de rest van de wereld van geen nut.

In tegenstelling tot de wilskracht van iemand die gericht is op een persoonlijk doel, is de Wilskracht van de spirituele wil een ‘zachte kracht’, voortgekomen uit bovenpersoonlijke liefde. Als je je liefde in een ideaal legt, is je hart erbij, ben je geduldig en edelmoedig, hoewel je geen millimeter afwijkt van je bovenpersoonlijk ideaal.

Bhagavad-Gītā

Uit het bovenstaande blijkt dat de spirituele wil geworteld is in het Hoger Zelf van de mens. Dat Hoger Zelf is in verschillende religieuze tradities met verschillende namen aangeduid. Er wordt gesproken over de innerlijke Buddha, de monade, Ātman. In *De Bhagavad-Gītā* wordt ernaar verwezen met Krishna, de innerlijke god. In hoofdstuk 4 van dit heilige boek van de Hindoes zegt Krishna dan ook van zichzelf: *Aham Ātman*, ofwel: *ik ben het Zelf; mijn Zetel is in het hart van ieder wezen.*⁽¹⁾

Deze uitspraak is van enorm belang. Het betekent dat iedereen een goddelijke natuur heeft en dat dus iedereen het vermogen heeft de spirituele wil te ontwikkelen en zich te concentreren op Ātman. Ātman is het Zelf. We *zijn* het. We kunnen het daarom ook worden. En we worden het door concentratie erop.

De Bhagavad-Gītā wordt het boek van yoga genoemd.

Yoga betekent eenwording door het betrachten van discipline. Eenwording is het summum van concentratie. Je hebt je zo op het Zelf gericht, dat je het geworden bent. Elk hoofdstuk in *De Bhagavad-Gītā* is in feite een oefening in concentratie op het Hoger Zelf. Iedereen die wil leren zich beter te concentreren, zou dit boek grondig moeten bestuderen.

In dit artikel willen we één typische leer enigszins uitwerken, die voor het ontwikkelen van concentratievermogen essentieel is: de drie *Guna's*.

Drie Guna's

In de laatste hoofdstukken van de *Bhagavad-Gītā*, en met name in hoofdstuk 14 en 18, wordt stilgestaan bij de drie *Guna's*, de eigenschappen in de natuur: *Sattva*, *Rajas* en *Tamas*. Ze worden vaak kwalitatief omschreven, waarbij *Sattva* als goed, *Rajas* als minder goed en *Tamas* als rondweg slecht wordt voorgesteld. De werkelijke betekenis is evenwel anders.

Sattva betekent harmonie, *Rajas* activiteit en *Tamas* passiviteit. Deze drie *Guna's* zijn dan ook aan elkaar gerelateerd. Ze bestaan bij de gratie van elkaar.

De opgave voor ons nu – en dit heeft direct met het ontwikkelen van concentratie te maken – is dat we moeten leren boven de *Guna's* uit te stijgen. We moeten leren beseffen dat het de *Guna's* zijn die handelen. Ze zijn onze instrumenten om mee te handelen, maar we zijn die instrumenten niet. Het is door onze bijna volledige vereenzelviging met één van die *Guna's*, dat de harmonie en concentratie verdwijnen. Wij zijn dan de slachtoffers of slaven van de *Guna's* in plaats van er meester over te zijn. Als een leerling voortdurend op zijn smartphone kijkt, geeft hij zich over aan *Rajas*, activiteit. Als hij niet op zijn telefoon mag kijken, maar niet luistert naar de docent en suffig droomt, dan is hij onderhevig aan *Tamas*, passiviteit. *Sattva* of harmonie wordt in de *Gītā* aanbevolen, omdat die eigenschap ertoe leidt dat een mens de illusies van persoonlijke doelen doorziet, en zich gaat concentreren op doelen die het eigen ‘ik’ overstijgen. Beheersing van *Sattva* betekent voor een leerling dat hij bijvoorbeeld tijdens de les geconcentreerd werkt en even later in de pauze even aan het *chillen* is. Let wel, ook *Sattva* moet beheerst worden, want soms moet de *Rajas*-eigenschap een moment voorrang krijgen, bijvoorbeeld als dreigt dat je de deadline voor je werkstuk niet haalt. Als je meester bent over *Sattva*, dan krijg je beheersing over je eigen bewustzijn, waardoor je dus of actief, of passief, of harmonieus kan zijn wanneer de toestand het vereist. Dan laat je je niet

langer meedrijven op de turbulente golven van de eigen gedachtezee, maar ben je meester over je denken.

Daarom: het is niet verkeerd om actief met je smartphone te zijn, mits het er het moment voor is. Het is niet verkeerd te rusten, als die rust nodig is. Door de Sattva-guna te ontwikkelen, leer je boven de eigenschappen uit te stijgen, het denken te beheersen en die gedachten te denken die in een bepaalde situatie nodig zijn.

Rāja-Yoga

Uit het bovenstaande blijkt wel dat het probleem van jongeren die door hun smartphone snel afgeleid worden, niet met een simpele maatregel is op te lossen. De oorzaak van het probleem ligt diep aan de wortel van het menselijke denken.

In feite zou concentratie het grote doel van het onderwijs moeten zijn. Nu wordt ze beschouwd als voorwaarde voor het in staat zijn om te leren. Immers, als je niet oplet tijdens de les, haal je geen voldoende. Maar als iemand geleerd heeft zich te concentreren, dan kan hij vrij snel elke lesstof zich eigen maken.

In de Rāja-Yoga-school in Point Loma werd aan de kinderen vanaf zeer jonge leeftijd geleerd hoe ze zich moesten concentreren. En let wel: dat was geen opgelegd beleid. Daar kwam geen of nauwelijks dwang bij te pas. Het ontstond door de natuurlijke leergierigheid van het kind te stimuleren. Leren is leuk. Leren is het meest natuurlijke van de mens. Het doel van het leven is evolutie, grootser en edeler bewustzijn te ontwikkelen.

Zelfdiscipline en concentratie hebben alles te maken met de spirituele wil, waarover we schreven. Het is niet door het *breinverstand*, dat vaak bij het reguliere onderwijs zo'n belangrijke rol speelt en dat zich bijvoorbeeld uit in het uit het hoofd leren van rijtjes en formules, maar door de innerlijke goddelijkheid waardoor concentratie iets vanzelfsprekends wordt.

In het curriculum van de lesstof in Point Loma waren kunst, drama, muziek, de natuur ingaan, essentiële onderdelen, waaraan jong en oud meededen. Leerlingen moesten de lesstof *ervaren*, dus ze moesten zelf op onderzoek uit en zelf dingen bouwen. Uit het volgende voorbeeld blijkt hoe groot het concentratievermogen van de kinderen was: in eenzelfde lesruimte oefenden verschillende kinderen op zeven verschillende piano's. Elk speelde zijn eigen muziekstuk.

De eerste woorden die de kinderen leerden te schrijven waren *attention*, *concentration* en *determination* (aandacht, concentratie en vastberadenheid). Er werd hun geleerd

elke taak, hoe klein en onbeduidend die ook leek, met volle aandacht te doen.

De omstandigheden in Point Loma waren optimaal. Er was rust en geen afleiding. De school lag in een prachtig natuurgebied bij de Stille Oceaan. De leraren waren voor dit inspiratieve educatiesysteem opgeleid en woonden en leefden samen met de kinderen.⁽²⁾ Die mogelijkheid hebben leraren en leerlingen nu niet. Niettemin kan elke school althans proberen op een natuurlijke wijze het concentratievermogen van de kinderen aan te scherpen. Laat zo veel mogelijk de leerlingen zelf onderzoeken, stimuleer creativiteit en vermijd competitie. Veel docenten doen hun best om volgens deze principes het onderwijs in te richten, ondanks de vaak moeilijke omstandigheden. De overheid kan hier natuurlijk ook met financiële middelen in bijdragen.

Finland, een land dat al erg vooroploopt met het onderwijs, gaat binnenkort het onderwijs nog verder hervormen, waarbij onderzoek en creativiteit nog meer gestimuleerd gaan worden.

Het belang van concentratie kan nauwelijks overschat worden. Een goede concentratie zal niet alleen leiden tot veel betere leerprestaties, maar als we leren ons te richten op onze innerlijke natuur, vooral ook tot een menswaardigere en harmonieuzere wereld.

Referenties

---

1. *De Bhagavad-Gitā*. Stichting I.S.I.S., Den Haag 1979, hoofdstuk 10, vers 20, blz. 169.
  2. Meer over de Rāja-Yoga-methode is te vinden in *Lucifer*, jaargang 37, augustus 2015, nummer 3-4, tevens het symposiumverslag *Rāja-Yoga opvoeding van het Reïncarnerende kind*.
-

Wat is falen en hoe ga je ermee om?

Onlangs werd de bondscoach van het Nederlands voetbalelftal ontslagen. Volgens kenners in de media terecht, want als een team zoveel wedstrijden achter elkaar verliest, dan kan de coach alleen maar gefaald hebben.

Er wordt veel en vaak gesproken over falen en het commentaar dat mensen soms op elkaars gedrag of prestaties geven is niet altijd even mild. Soms ontvangt degene die faalt een flinke portie kritiek, of wordt hij weggestuurd, in plaats van een steuntje in de rug te krijgen om het nog eens, of op een andere manier, te proberen.

Misschien heeft u zelf wel eens het gevoel gehad dat u faalde of heeft iemand dat tegen u gezegd. Wat vond u daar toen van? Was het terecht of niet? Waar baseerde u dat op? Wanneer spreken we eigenlijk over falen? Is er een allesomvattende definitie te geven of kunnen we onderscheid maken tussen verschillende situaties?

Wat is falen?

Volgens de gewone manier van denken kunnen we falen omschrijven als het niet verwezenlijken van een bepaald doel of bepaalde doelen. Van Dale definieert het als 'het doel niet bereiken' of 'tekortschieten'. Het hangt dus volledig af van het doel dat we onszelf (of anderen ons) stellen, of we een faal-ervaring hebben.

Als we met een theosofische visie naar deze definitie kijken dan kunnen we wezenlijk verschillende soorten 'falen' onderscheiden, voortkomend uit de persoonlijke en bovenpersoonlijke mens. De persoonlijke mens of onze 'persoonlijkheid', een woord afgeleid

van het Latijnse *persona*, dat 'masker' betekent, is ons uiterlijke, sterfelijke deel: onze psychische, astrale en stof-felijke impulsen, gedachten, neigingen en gevoelens. Het is ons masker waarachter ons bovenpersoonlijke, geestelijk-intellectuele deel spreekt wanneer we ons bewustzijn naar buiten richten. Dat bovenpersoonlijke deel is ons blijvende, reïncarnerende deel: onze spirituele kern en onze hogere, edele gedachten.

Wanneer we handelen met een bovenpersoonlijk motief, dan zal dat leiden tot een groeiende harmonie met al onze medewezens, maar voeren we een handeling uit met een persoon-

Kerngedachten:

- » We kunnen verschillende soorten 'falen' onderscheiden, voortkomend uit de persoonlijke en bovenpersoonlijke mens.
- » Theosofisch gezien falen we alleen als we handelen beneden onze morele standaard.
- » U bepaalt zelf of u faalt of niet door middel van uw vrije wil.
- » Voor wie zich inzet voor het Geheel zijn geluk en succes hem om het even en zijn teleurstelling en faalangst hem onbekend.

lijk motief, omdat we bijvoorbeeld graag winst maken, of macht willen uitoefenen, dan gaat dat ten koste van de wezens om ons heen. We belemmeren hun ontwikkeling.

‘Falen’ volgens de persoonlijkheid

Dit soort ‘faal-ervaringen’ komt voor wanneer ons handelen, of dat van iemand anders, strijdig is met een persoonlijk ideaal. Een voorbeeld hiervan is wanneer jongeren het zich bijzonder aantrekken als ze niet bij een populaire groep horen, omdat hun kleding, gedrag, uiterlijk, taal of vul maar iets in, niet aan de normen van die groep voldoen. Ze hebben de dringende behoefte ook populair te worden, en als dat niet lukt kunnen ze zich een *loser* voelen. Overigens: als een jongere wordt gepest vanwege zijn uiterlijk, zijn het in de meeste gevallen de *pesters* die werkelijk, innerlijk falen. Zowel de gepeste als de pester hebben dan goede begeleiding nodig.

Een andere keer is er niet eens sprake van groepsdruk, of sociale druk, maar vinden we zelf dat we niet aan ons eigen persoonlijke ideaal zoals maatschappelijke status, rijkdom, uiterlijke schoonheid, enzovoorts, voldoen.

Foto van het NASA commando-centrum ten tijde van de ruimtevlucht van Apollo 13. Deze bemande vlucht moest worden afgebroken vanwege een explosie in een zuurstoftank. Met vereende krachten werd het bijna-onmogelijke voor elkaar gekregen: de astronauten levend naar aarde terugbrengen. Het motto van de directeur van het commando-centrum, Gene Kranz, was: *failure is not an option* (falen is geen optie).

‘Falen’ volgens onze bovenpersoonlijke natuur

We ‘falen’ volgens onze bovenpersoonlijke natuur, ons geweten, als we een daad verrichten die beneden onze eigen *morele* kwaliteiten ligt. Met de wijsheid, kennis en zelfbeheersing die we tot nu toe hebben verworven, was de daad niet nodig geweest. We hadden de handeling *beter* kunnen uitvoeren. Dit gebeurt bijvoorbeeld als je tot

het diepere, bovenpersoonlijke inzicht bent gekomen dat iets onjuist is om te doen en je het toch doet.

Of, wat ook grote gevolgen kan hebben, we beloven meer dan we waar kunnen maken. Wie evenwichtig nadenkt kan dit soort misleidende acties vermijden.

Nu kan ons bewustzijn niet meer manifesteren dan het aan vermogens heeft ontwikkeld om tot uitdrukking te brengen. Dit houdt in dat we tot op een bepaalde hoogte de gevolgen van ons gedrag kunnen overzien. Dus ook als we naar ons beste kunnen handelen, kan het voorkomen dat er wezens benadeeld worden. Ook al doen we dat niet bewust. In al die situaties is er *geen* sprake van falen in de theosofische betekenis zolang we volgens onze morele kwaliteiten handelen. Er is altijd iets te leren, dat wel. Maar *alle* wezens hebben immers nog lessen te leren!

Faalgevoel door innerlijke groei

Een derde type ‘ik heb gefaald’-constatering zien we bij veel mensen waarbij het bovenpersoonlijke denken sterker wordt. Iemand zet een innerlijke stap vooruit. Met een iets wijzere, helderder blik kijkt hij terug op wat hij in het verleden heeft gedaan en ziet vele onvolkomenheden daar waar hij dacht ‘het gulden pad van rechtschapenheid’ te bewandelen.

Dit is typisch de persoonlijkheid die terugkijkt, want de bovenpersoonlijke mens weet dat hij ook in die situaties heeft gehandeld naar zijn beste vermogens — en dat hem dus niets valt te verwijten over die situatie in het verleden. Hier moeten we ons dan ook goed realiseren dat wanneer we zien dat er onvolkomenheden waren, dit juist het bewijs is dat we een stap vooruit zijn gegaan! Het is in werkelijkheid *geen falen*, maar een terugblik vanuit een innerlijk groeien. Wie dat beseft, laat zich niet lang door dat persoonlijke faalgevoel verlammen.

We zien dit ook bij iemand die enthousiast (maar nog niet wijs!) aan de gang gaat met de Theosofie, waarbij het lijkt alsof ‘elke poging mislukt’: zijn medemensen snappen hem niet, hij vervreemdt van hen, zijn mindere gewoonten lijken veel hardnekkiger dan voorheen. De oorzaak hiervan is dat hij meteen concrete resultaten wil zien. Door innerlijk te begrijpen wat we aan het doen zijn, te begrijpen dat alle groeiprocessen rust en tijd nodig hebben, en door te gaan met leren, kunnen we deze oorzaak weg nemen. Als we echt gaan leven vanuit de bovenpersoonlijke, onzelfzuchtige kant van ons mens-zijn is er *geen* sprake van falen. Falen is iets van de persoonlijkheid, want het bovenpersoonlijke en onzelfzuchtige kennen geen ongeduld en neiging tot forceren.

Wie of wat bepaalt of we hebben gefaald?

Het antwoord is simpel. Dat doen we zelf. U bent het zelf die uw handelingen vergelijkt met een standaard, of die nu persoonlijk, zelfzuchtig, of bovenpersoonlijk, onzelfzuchtig is. Ook wanneer ‘de groep’ waarin u verkeert of, zoals bij de bondscoach aan het begin van het artikel, bijna een heel land u tekort vindt schieten, dan is het nog altijd uw eigen beslissing of u dat vertaalt naar een ‘ik heb gefaald’-gevoel of niet. U weet immers zelf het best of u naar uw beste kunnen heeft gehandeld of niet.

Dit betekent niet dat de sociale druk, die een groep of een individu op iemand uit kan oefenen, niet heel hoog kan zijn. Voor wie veel waarde hecht aan de mening van anderen kan deze zelfs doorslaggevend zijn (voor de evaluatie van) het eigen gedrag. Maar dit is alleen zo als de persoonlijkheid dat zelf toelaat. Alleen u weet of u beter had kunnen handelen of niet.

We dienen heel voorzichtig te zijn met het oordelen over anderen, of anderen zouden falen of niet. Wie kennen we daarvoor goed genoeg? Kunnen we in de harten van onze medemensen kijken? Iedere situatie is weer anders voor iedereen. Voor ‘goden’ zijn onze bovenmenselijke pogingen tot edel handelen uitermate onvolkomen. Ditzelfde geldt voor de enorme verschillen in innerlijke ontwikkeling tussen mensen. Om deze redenen dienen we zeer voorzichtig te zijn met over een ander te oordelen. Misschien heeft iemand zijn uiterste best gedaan en was hij misschien wel voor zijn doen meer bovenpersoonlijk dan wij waren.

In een bijzonder mooie speech, die J.K. Rowling in 2008 aan net gediplomeerde studenten van Harvard gaf, vertelt zij op een directe en inspirerende manier over de momenten in haar leven waarop zij vond dat ze gefaald had en hoe ze daarmee om is gegaan. Ook vertelt ze wat de momenten voor haar hebben betekend, haar gebracht hebben en hoe ze haar vooruit hebben geholpen. Als u een kwartiertje tijd heeft dan is de video van deze speech de moeite waard om te bekijken.⁽¹⁾

Kan falen worden vermeden?

Wanneer we onze bovenpersoonlijke motieven leren onderscheiden van onze persoonlijke, ontdekken we de beperktheid en vergankelijkheid van deze laatste. We leren dan inzien dat als we – ondanks eventuele groepsdruk – bovenpersoonlijk en zelfstandig handelen, we door ons voorbeeld bij anderen een innerlijke snaar raken. Zo blij-

ken we toch binnen elke groep te kunnen functioneren. Het kan een enorme uitdaging zijn, maar het is mogelijk. Soms ook pakt het allemaal sneller en positiever uit dan we van tevoren verwachtten.

Wie meer geeft om de belangen van anderen, van het geheel, dan om de uiterlijke belangen van zichzelf, zal zich niet door een of andere persoonlijke verleiding mee laten trekken. Hij zal steeds naar beste kunnen met zijn verantwoordelijkheden aan de gang gaan. Het falen volgens onze bovenpersoonlijke natuur kan daarom altijd worden vermeden. We hoeven nooit onvoorzichtig te handelen. En met ‘voorzichtig zijn’ bedoelen we hier veel meer dan het gebruikelijke ‘voorzichtig’. We bedoelen vooruitziend, alle factoren in aanmerking nemend, rekening houden met de gevolgen voor het geheel, en op de lange termijn. We kunnen ons altijd innerlijk en uiterlijk voorbereiden op onze taken. We hoeven niet door gebrek aan inzet, of door het toegeven aan een verleiding, te falen. Dat is onze eigen keuze.

Dat we fouten moeten maken om te leren klopt dus niet. We kunnen vanuit de onzelfzuchtige en bovenpersoonlijke eigenschappen in ons een situatie doorzien, en dus van tevoren de consequenties overzien. Mensen kunnen op een bovenpersoonlijke manier van elkaar leren. We leren door onszelf de mogelijke situaties voor te stellen. We hebben hiervoor een krachtige kwaliteit, namelijk verbeeldingskracht, de menselijke capaciteit om ons voor te stellen hoe de wereld zou moeten zijn. We moeten die verbeeldingskracht wel op bovenpersoonlijke wijze gebruiken.

Verricht dus onverschillig voor de gevolgen hetgeen gij te doen hebt, want de mens die zonder gehechtheid handelingen volbrengt, bereikt het Allerhoogste.⁽²⁾

Tevreden met alles wat zich voordoet, vrij van de invloed der ‘paren van tegenstellingen’, zonder afgunst, zichzelf gelijk in slagen en falen; hoewel hij handelt, wordt hij niet gebonden door de boeien van handeling.⁽³⁾

Kun je falen vermijden door niet te handelen?

Wie uit faalangst stopt met handelen, of niet aan een taak begint die hij zich had gesteld, roept evenzeer oorzaken op in het leven als wanneer hij dat wel getracht zou hebben. Niet-handelen roept even krachtige gevolgen op als handelen. Een goed voorbeeld hiervan is wanneer iemand

aan de kant staat en een drenkeling in het water ziet. Wanneer de persoon aan de kant niets doet omdat hij bijvoorbeeld bang is om het verkeerd te doen, kunnen de gevolgen misschien groter zijn dan wanneer die persoon wel iets probeert.

Als we vanuit een zelfzuchtig motief passief blijven, zijn de gevolgen tegengesteld aan wat we willen: we trekken dan datgene aan waarvoor we bang zijn.

In feite moeten we leren om totaal geen waarde te hechten aan de uitkomst: ‘het opgeven van de vrucht der handeling’. We doen onze taak, en laten ons niet leiden door de overweging, wat de gevolgen voor ons persoonlijk (of zelfs individueel!) zouden kunnen zijn. Als we dat doen, worden we nooit teleurgesteld, is geluk en succes je om het even en bestaat er ook geen faalangst.

Wie uit begrip voor een bepaalde situatie ziet dat niet-handelen beter is dan handelen, doet juist goed om niet te handelen. De gevolgen zullen dan ook harmonieus zijn. Kortom: ook hier is ons motief bepalend.

De strijdkreet van onze Hogere Natuur is ‘tracht’! Tracht te zijn, uit te drukken, wat we in onze kern zijn. Zoals Katherine Tingley het omschrijft:

Succes wordt niet bereikt zonder pogen, zonder langdurig en steeds herhaald pogen; maar de intensiteit van de worsteling, het feit dat u er de noodzaak van inziet, uw verlangen om de poging te doen, tonen u dat er reeds een “levende kracht” in uw hart is, die een beroep op u doet en die uw krachtige en onwankelbare dienstbaarheid zal belonen op een wijze die alle beschrijving te boven gaat. (...) ‘Poog’ is de strijdkreet die door de Leraren aan iedere leerling wordt geleerd. Er wordt niets anders van u verwacht. Iemand die zijn best doet, doet alles wat van hem kan worden gevraagd.⁽⁴⁾

Moeten we continu ons gedrag evalueren?

Ook hier hangt het af van onze intentie. We kunnen vanuit angst om een verkeerd besluit te nemen, continu ons gedrag beoordelen. Het onderscheid tussen ‘goed’ en ‘kwaad’ is dan ons eigen persoonlijke beeld van hoe we zouden moeten zijn. Het gevolg is een heel ongelukkige innerlijke strijd, ‘veldslag’ soms. Omdat we continu op onszelf gericht zijn, verhinderen we juist alle mogelijkheden die de bovenpersoonlijkheid biedt.

Maar we kunnen ook vanuit een verantwoordelijkheidsbesef elke avond even terugkijken op de dag. Ons denken, onze handelingen, kansen van de voorbije dag kunnen we de revue laten passeren en we kijken of we het morgen beter kunnen doen. Zo kunnen we iedere dag leren. Een

bijzonder goede gewoonte, die ieder mens dagelijks zou moeten uitvoeren.

Aan het einde van zijn leven maakt elk mens de balans op over zijn hele afgelopen incarnatie. Wanneer wij mensen sterven, en ons bewustzijn zich terugtrekt, zien we wat er gedurende het zojuist vervlogen leven heeft plaatsgevonden in het licht van de bovenpersoonlijke natuur. We noemen dit het panoramisch visioen. Hier zien we ons handelen in het licht van het grotere geheel en leren we de oorzakelijke verbanden. We trekken er zeer waardevolle spirituele lessen uit. Deze lessen zullen ons in onze volgende incarnatie inspireren om een innerlijke stap verder te gaan.

Het Pad van Mededogen

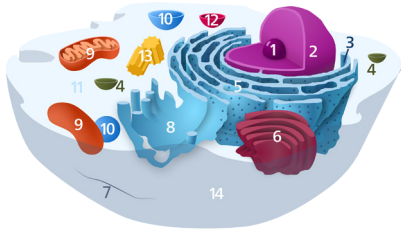
Wie vanuit het besef dat we een onscheidbaar deel zijn van het Ene leven, tracht en blijft trachten zijn vermogens in te zetten voor het welzijn van het Geheel: voor het spirituele en stoffelijke welzijn van alle wezens waarvan we ons bewust zijn, zonder waarde te hechten aan de uitkomst van zijn handelen, vergaart geestelijke kennis en ziet – al is het maar direct vóór hem – de juiste weg: het Pad van Mededogen.

Referenties

---

1. <https://www.youtube.com/watch?v=wHGqp8lz36c>.
  2. *De Bhagavad-Gītā*. Stichting I.S.I.S., Den Haag 1979, hoofdstuk 3, vers 19, blz. 69.
  3. Idem, hoofdstuk 4, vers 22, blz. 87.
  4. G. de Purucker, *De Aard en de Beproevingen van Chelaschap. Esoterische Instructies*, deel 1. Stichting I.S.I.S., Den Haag 1989, blz. 54.
-

Waarom erfelijkheid zich zo lastig laat voorspellen

Er is een verschuiving gaande in de wetenschappelijke wereld van de biologie waarbij de harde muren van theorieën brozer blijken te worden. Hoe meer wetenschappers van het uiterlijk leven ontdekken, hoe complexer het blijkt te zijn en hoe groter de vraagtekens worden omtrent de drijvende kracht erachter. Twee theorieën, en niet de minste, komen door nieuwe bevindingen steeds meer onder druk te staan. De eerste betreft een aspect van de evolutietheorie van Darwin, dat strijd het drijvende mechanisme achter evolutie is. De tweede theorie, die alles met deze evolutietheorie te maken heeft, is het idee dat alles vastligt in onze genen; van oogkleur, aanleg voor wiskunde tot ons karakter, het zou allemaal te voorspellen zijn aan de hand van ons genetisch materiaal.

Kerngedachten:

- » Ons erfelijk materiaal bevat de code voor de bouwstenen van ons lichaam, maar welk deel van die code in welke bouwstenen wordt vertaald, blijkt in grote mate variabel.
- » De specifieke en doelgerichte uitdrukking van DNA bij de vorming van organen, is zonder een overkoepelende aansturende kracht niet te verklaren.
- » Ons bewustzijn vormt op het innerlijk gebied de blauwdruk waarbinnen onze cellen zich specialiseren en rangschikken.
- » Ons karakter zetelt niet in onze genen, maar precies andersom: onze genen zijn de uitdrukking van ons karakter.

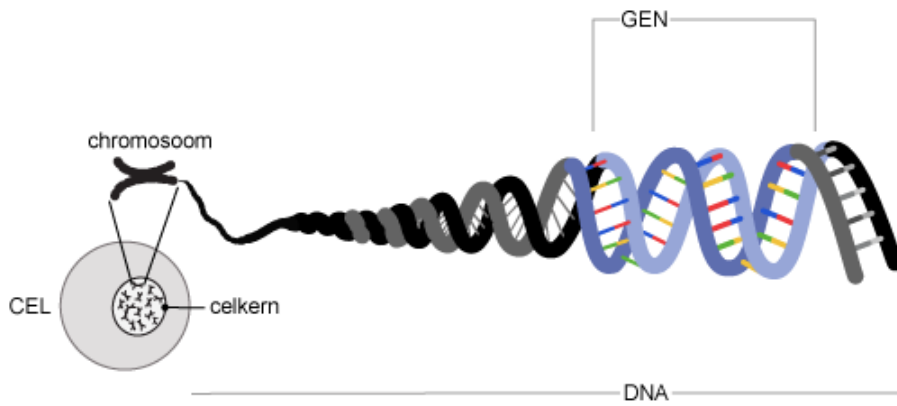
Enkele wetenschappers stellen dat deze theorieën niet meer houdbaar zijn en op de schop moeten. De richting waarin de nieuwe bevindingen de wetenschappelijke visie opduwt, is goed te verklaren vanuit de Theosofia. We zullen aan de hand van twee artikelen laten zien wat deze nieuwe bevindingen zijn en waarom ze zo goed met de universele wijsheid ophijgen. Te beginnen met deel 1, de vermeende voorspelbaarheid van genen.

Genen

Met de regelmaat van een klok wordt er weer een nieuw gen gevonden dat *mogelijk* een rol speelt bij de uiting van een bepaalde eigenschap. Zo zou er een gen zijn voor criminaliteit, voor overgewicht, of zelfs een gen dat de angst voor wiskunde zou bepalen... ⁽¹⁾

Opvallend is dat bij al dit genetisch onderzoek nooit een volledig verband gevonden wordt, laat staan een *oorzakelijk* verband. Maar voordat we hier verder op ingaan: wat zijn genen precies?

Genen zijn stukken DNA (erfelijk materiaal) die informatie, een code bevatten voor de bouwstenen van ons lichaam. In iedere cel van ons lichaam bevindt zich in de kern ons DNA. Iedere celkern bevat hetzelfde totaalpakket aan DNA (behalve geslachtscellen), dat de erfelijke informatie voor het gehele lichaam bevat. DNA bestaat uit enorm lange opgerolde, strengvormige moleculen die we chromosomen noemen. Nu is zo'n chromosoom te verdelen in stukken DNA-streng waarin de informatie voor een specifieke eigenschap besloten

ligt. Zoals bijvoorbeeld haarkleur. Zo'n afgebakend stuk DNA-streng die de 'code' bevat voor een bepaalde eigenschap, noemen we een gen.

In 2001 is de hele menselijke DNA-code in kaart gebracht en nam het genetisch onderzoek een enorme vlucht. De weg was vrij voor allerhande genetisch onderzoek en de genetische wereld lag aan onze voeten. Van het voorkomen van erfelijke ziektes, tot de maakbare mens met een hoog IQ of muzikaal talent, de wildste ideeën deden de ronde. Maar nu, anno 2017 blijken we nog niet eens de oogkleur betrouwbaar te kunnen bepalen op basis van genetisch materiaal. Wat is hier aan de hand?

Wat kunnen we voorspellen?

Sinds genetisch onderzoek betaalbaar is geworden, zijn er verschillende commerciële bedrijven in dit gat in de markt gesprongen: ze beloven je door zogenoemde *direct-to-consumer-testen* inzicht te geven in je gezondheidsrisico's. Je hoeft alleen maar wat speeksel in een buisje op te sturen en je DNA wordt in kaart gebracht. Maar kan je simpelweg aan de hand van je genetisch materiaal je gezondheidsrisico's bepalen? De Britse gezondheidsorganisatie Department of Health (DoH) heeft al een waarschuwing afgegeven om goed na te denken voordat je je aan zo'n test waagt, omdat de uitslag niet betrouwbaar is.

Genen bevatten zoals gezegd de *informatie* die in bepaalde bouwstenen, eiwitten, omgezet kan worden. Maar de weg van deze informatie tot aan uiterlijke eigenschappen en het functioneren van het lichaam is vele malen complexer dan aanvankelijk werd gedacht. De vertaling van DNA naar eigenschappen is lang niet zo voorspelbaar als eerder verondersteld werd. De eerste moeilijkheid bij het voorspellen van eigenschappen is het feit dat veel eiwitten meerdere functies kunnen hebben en bovendien dat func-

ties in het lichaam vaak door een combinatie van eiwitten worden bepaald.

Maar al zou de combinatie van eiwitten voor een bepaalde eigenschap bekend zijn, dan doet de tweede moeilijkheid zich voor: de vorming (synthese) van een bepaald type eiwit blijkt niet één op één aan de hand van een gen te voorspellen. Tijdens het syntheseproces blijken meerdere combi-

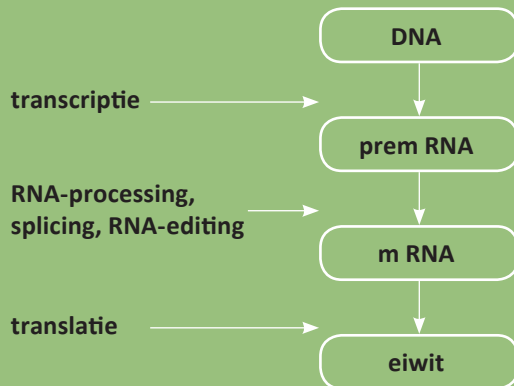
naties uit één gen gemaakt te kunnen worden. Afhankelijk van hoe de genetische code 'vertaald' wordt, kan één gen in verschillende eiwitten resulteren. De ontdekking van dit fenomeen, *alternative splicing* genoemd, heeft ertoe geleid dat de huidige definitie van een gen, als informatiedrager voor een bepaald eiwit, niet langer houdbaar is.⁽²⁾ Zo is er bij fruitvliegjes (een geliefd onderwerp van studie bij wetenschappers) een gen ontdekt dat rekenkundig maar liefst 38.016 verschillende eiwitten kan opleveren!

Dan is er nog een derde aspect dat misschien wel de meest onzekere factor vormt in het doen van voorspellingen aan de hand van genetisch materiaal. En dat betreft de genregulerende processen die bepalen of een gen überhaupt geactiveerd wordt of niet. Dat iemand een gen van een erfelijke ziekte bij zich draagt, hoeft nog niet te betekenen dat deze ziekte ook daadwerkelijk tot uiting komt. De ontdekking dat genen 'aan'- en 'uit'-gezet kunnen worden en eigenschappen tot uitdrukking kunnen komen of verdwijnen tijdens het leven zonder dat het DNA veranderd is, heeft binnen de genetica zelfs in een apart vakgebied geresulteerd dat dit fenomeen onderzoekt: de epigenetica. Samengevat hebben we met voorspellen van eigenschappen aan de hand van genetisch materiaal met de volgende onzekerheden te maken:

1. één gen kan voor meerdere bouwstenen (eiwitten) coderen;
2. bouwstenen hebben vaak meerdere functies en functies bestaan uit meerdere bouwstenen;
3. genen kunnen tijdens het bestaan van een organisme aan en uit worden gezet.

Dit alles maakt dat zelfs een schijnbaar eenvoudige eigenschap als oogkleur, waarvan aanvankelijk door wetenschappers gedacht werd dat één gen het bepaalt, niet met zekerheid te voorspellen is.

De weg van het omzetten van DNA naar bouwsteen (eiwitsynthese) blijkt steeds complexer. De ontdekking van *alternative splicing*; het fenomeen dat een stuk DNA-streng niet simpelweg voor één type eiwit codeert, maar voor een hele rits verschillende eiwitten kan coderen, heeft ertoe geleid dat de definitie van een gen herzien moet worden. Zonder op de details in te gaan tonen we hieronder het productieproces van een gen naar eiwit. Bedenk hierbij dat aan iedere stap, net als in een fabriek, een gestuurd proces ten grondslag ligt!

(Bron: wikipedia: <https://namelijk.wikipedia.org/wiki/Splicing>)

Losse ingrediënten zijn nog geen kookrecept

DNA is dus allerminst een bouwplan zoals vaak beweerd wordt. Je kan hooguit zeggen dat het de losse ingrediënten zijn voor de bouwmaterialen die op het juiste moment op de juiste manier in elkaar gezet moeten worden. Als we ons voor een prachtig schilderij verwonderend afvragen hoe het zo gemaakt is, nemen we dan genoegen met het antwoord: met verf en een kwast? De onvermijdelijke vraag is: wat bepaalt het juiste moment en de juiste manier? Anders gezegd: als niet de genen zelf bepalend blijken te zijn, waar komt de informatie dan vandaan?

Het algemeen wetenschappelijk antwoord op deze vraag is: de materie. Men gaat ervan uit dat het grotere uit het kleinere voortkomt en zoekt daarom naar steeds kleinere elementen. Maar daarmee wordt de vraag niet beantwoord. De veronderstelling dat als we maar genoeg in detail in de stof kunnen afdalen, we steeds dichterbij het ontstaan van leven komen, blijkt namelijk verre van waar en leidt alleen maar tot meer vragen.⁽³⁾ Als vanuit microniveau het macroniveau zou ontstaan – dus als het kleinere het grotere zou voortbrengen – en cellen zich tot weefsels

specialiseren, weefsels tot organen en de orgaanstelsels uiteindelijk het gehele lichaam vormen, hoe kan een cel dan ‘weten’ dat hij bijvoorbeeld een levercel moet worden? En hoe weet zo’n cel waar hij zich in het orgaan bevindt? Kortom, hoe kan je de vorm van grotere structuren verklaren vanuit de cellen waaruit ze opgebouwd zijn? Deze verklaring wordt nog onlogischer als je beseft dat al die cellen exact hetzelfde DNA bevatten. Want vergeet niet: ieder mens (ieder menselijk lichaam) begint als één enkele cel. De natuur zit vol met aanwijzingen dat er op groter niveau een sturende kracht, een bouwplan moet zijn, waarbinnen het kleinere zich schikt. Dan bedoelen we niet een scheppende kracht die buiten het wezen staat, maar een in het wezen zelf aanwezige kracht, die een coördinerende of leidende rol vervult voor al die biljoenen cellen. Hoe ‘weten’ de cellen anders welk patroon ze moeten volgen, of in welke richting ze zich moeten specialiseren? En hoe zouden flinke verwondingen weer kunnen helen? Platwormen en zeesterren bijvoorbeeld, kunnen zelfs wanneer ze doorgesneden worden, tot een compleet exemplaar terug groeien. Van het erfelijk materiaal, dat in iedere cel gelijk is, wordt naargelang de situatie exact datgene tot uitdrukking gebracht wat op dat moment en op die plaats nodig is.

Het is algemeen bekend dat zelfs de plek waar een cel zich in het organisme bevindt, niet bepalend is voor zijn functioneren. Als bij het stekken van een plant een blad wordt afgeknipt en in het water gezet, schieten er opnieuw wortels uit. De cellen die eerst de functie van de bladsteel hadden, veranderen plotseling in wortelcellen. Dezelfde genen, een andere expressie.

Het bouwplan gaat nog veel verder terug

Het bestaan van zo’n bouwplan is in de Oude Wijsheid algemeen bekend. Het is wat in de Theosofia ook wel het modellichaam wordt genoemd. ‘Model’ in de zin dat het het patroon neerlegt voor de fysieke vorm van het organisme. Het is de blauwdruk waarnaar cellen zich rangschikken. Daardoor ‘weet’ een cel welk patroon hij moet volgen, wanneer hij een bepaald stuk DNA aan of uit moet schakelen om de juiste bouwstenen te verschaffen die op dat moment en op die plaats nodig zijn.

Deze blauwdruk bevindt zich op het astrale gebied. Dat is een gebied dat we niet met onze ogen kunnen waarnemen omdat het net wat minder stoffelijk is dan de uiterlijke wereld. Dit modellichaam kunnen we daarom niet zien, maar niettemin behoort het tot ons lichaam. Er wordt zelfs van gezegd dat het werkelijker is dan ons fysieke lichaam,

omdat dat er slechts de neerslag, de kristallisatie van is. Van belang is dat we hierbij realiseren dat het astrale niet het fysieke wordt, maar de sfeer schept waarbinnen de fysieke cellen zich ontwikkelen en uitdrukken.

Dit bouwplan, deze astrale blauwdruk, ligt ten grondslag aan alle gemanifesteerde wezens en wordt gevormd door het wezen zelf. Het is dat wezen zelf, dat overeenkomstig zijn ontwikkelingsgraad, het modellichaam vormt. De Theosofia leert dat alles leven is, een uitdrukking van een achterliggende kracht of bewustzijn dat in een bepaald stadium van ontwikkeling is. Niet alleen mensen, dieren en planten, maar ook bijvoorbeeld atomen, mineralen vormen als ze zich manifesteren – als geboren worden – eerst die blauwdruk, op basis waarvan het lichaam gevormd wordt. Dit is ook het geval bij planeten en sterren. Bij de geboorte van een ster kunnen we dan ook zien, hoe eerst een nevel zich langzamerhand verdicht, elementen vormt en deze rangschikt tot de uiteindelijke unieke vorm. Zo volgt ook het menselijk embryo bij zijn groei stap voor stap de opbouw van het astrale lichaam, en vormt de structuurloze massa in een ei zich in enkele dagen tot een complex levend organisme.

Nu spelen genen een bijzondere rol met betrekking tot ons modellichaam. Ze vormen het overgangsgebied van de

innerlijke naar de uiterlijke mens. In zijn boek *Esoterisch Onderricht in de Oosterse School* verklaart dr. De Purucker dat het erfelijk materiaal in de celkern – kiemplasma noemt hij het – de uitstroming is van het astrale lichaam. Het is de gestolde neerslag van de reïncarnerende mens erachter.⁽⁴⁾ Hierin ligt ook het antwoord besloten op het raadsel van het ‘aan- en uitzetten’ van genen, waar de epigenetica voor staat. Zoals in de wetenschap bekend is, bestaan genen, dit kiemplasma, uit een latent deel en een actief deel, dat het lichaam opbouwt. En het is de invloed van de reïncarnerende mens, die via het astrale fluïdum, zoals De Purucker het noemt, het kiemplasma leidt en bestuurt en ervoor zorgt dat de juiste bouwstenen op het juiste moment gevormd worden. Ook hebben we hier de verklaring waarom uit een menselijke voortplantingscel een menselijk lichaam komt en geen dierlijk lichaam, ondanks de gelijkenis van de cellen. Het bewustzijn achter de uiterlijke lichamen is bepalend en de oorzaak dat een hond altijd een hond voortbrengt, een cavia een cavia et cetera. Dit verklaart ook waarom overeenkomst in DNA op zich geheel niet als maatstaf genomen kan worden voor de gelijkenis tussen verschillende rijken in de natuur. Zo delen we maar liefst 98% van ons DNA met de bonobo, en blijkt dat we zelfs met bananen nog 50% van ons genetisch materiaal gemeen hebben!⁽⁵⁾

De nucleolus

In de celkern bevindt zich naast het DNA nog een zeer interessante bolvormige structuur: de *nucleolus*. In 1964 ontdekten wetenschappers dat deze nucleolus een cruciale functie heeft bij leven. Kikkereitjes waarbij dit object ontbrak waren niet levensvatbaar. De nucleolus is onder andere verantwoordelijk voor de productie van een bepaald type moleculen (RNA) dat nodig is voor de vertaling van DNA-code in eiwitten. Ook kan deze nucleolus eiwitten, nadat ze eenmaal gevormd zijn ‘in bewaring houden’ waardoor ze hun functie niet meer uit kunnen voeren. De nucleolus, kortom, heeft een essentiële rol en die werd een eeuw geleden al door De Purucker als zodanig benoemd: De nucleolus vormt het punt (laya-centrum) waar vanuit het innerlijke gebied het fysieke voortvloeit. Vanuit de nucleolus treden alle dingen tevoorschijn waartoe de cel bestemd is om te groeien.⁽⁸⁾ Deze kennis werpt een geheel nieuw licht op het raadsel van het aan- en uitzetten van genen, waar de epigenetica momenteel het hoofd over breekt.

We zijn ons karakter

Het wordt zo steeds duidelijker dat het niet de genen zelf zijn die de uiterlijke eigenschappen bepalen, maar de achterliggende kracht van het bewustzijn bepaalt *hoe* en *wanneer* de eigenschappen tot uitdrukking gebracht worden. Het bewustzijnsuitgangspunt geeft ons inzicht in de verschillen die we binnen het mensenrijk zien, ondanks het feit dat onze cellen nagenoeg dezelfde structuur en functie hebben. Dit geldt in het bijzonder voor eenenige tweelingen, waarvan het erfelijk materiaal volkomen identiek is. Verschil in uiterlijk is alleen goed te verklaren door de *karacteristiek* van de reïncarnerende mens die door het uiterlijke lichaam werkt. Met ons denkbewustzijn, de karakteristieke vorm van bewustzijn voor het mensenrijk, vormen we een impressie, drukken we een stempel via ons astrale lichaam, op ons fysieke lichaam. Ons karakter zetelt dus niet in de genen, maar precies andersom: onze genen zijn de uitdrukking van ons karakter, de reïncarnerende mens, op het fysieke gebied.

Correlatie is nog geen oorzaak – gevolg

Toch wordt in verschillende wetenschappelijke studies

gedrag mede aan genetisch materiaal toegeschreven. Hoe komen dit soort beweringen tot stand? Dat zit hem in de methode die voor dit gedragsonderzoek gebruikt wordt, en waar een allesbepalende aanname aan ten grondslag ligt. De aanname in deze methode van onderzoek is namelijk de volgende: omdat vanuit de materialistische visie alles in de combinatie van onze fysieke omgeving en ons genetisch materiaal besloten *moet liggen*, kan het niet anders dan wat we waarnemen erdoor bepaald wordt. Aan de hand van het bestuderen van een bepaald gedrag, wordt naar correlatie met erfelijke factoren gezocht en zo vervolgens een vertaling gemaakt naar de mate waarin dat gedrag erfelijk bepaald of door omgeving bepaald zou zijn. Bij deze zogenaamde genetische associatiestudies wordt bij een groep mensen door middel van statistiek de link gelegd tussen het voorkomen van een bepaalde eigenschap en de aanwezigheid van een bepaald type gen of combinatie van genen. Het hiervoor genoemde ‘angstvoor wiskunde-gen’ is volgens deze methode ‘vastgesteld’. Dergelijke studies hebben bijvoorbeeld ook aangetoond dat mensen met een bepaald genotype (genetisch pakket) meer afvallen dan mensen met een ander genotype. Maar dit verband zegt nog helemaal niet dat het gen de eigenschap *veroorzaakt*. En ook voor de uitzonderingen binnen zo’n groep is geen bevredigende verklaring. Het onderzoek is gebaseerd op statistische correlatie en niet op inzicht in de werkelijke oorzaak van dingen. Bovendien zijn veel van de gevonden verbanden zwak en blijkt leefstijl van grotere invloed dan het genenpakket en de omgeving.

Hoe zit het dan met erfelijke ziektes?

Toch is verband tussen bepaalde genen en uiterlijke eigenschappen in enkele gevallen ook onomstotelijk vastgesteld en in de praktijk toegepast. Denk bijvoorbeeld aan de voedingsmiddelenindustrie. Met behulp van genetische modificatie, het inbrengen van een stukje niet-eigen genetisch materiaal, hebben we bijvoorbeeld gewassen resistent weten te maken tegen insectenplagen.

Ook bij mensen is bij bepaalde ziektes de erfelijke component aangetoond, zoals bij de taaislijmziekte of de ziekte van Huntington, hoewel de leeftijd waarop en de mate waarin deze ziektes zich openbaren altijd individueel afhankelijk blijven. Erfelijkheid van lichamelijke ziektes is ook niet in strijd met het bewustzijnsuitgangspunt, als je ervan uitgaat dat de genen de neerslag zijn op het fysieke gebied van de innerlijke mens. Uiterlijke symptomen moeten vanzelfsprekend ook op het fysieke gebied ergens

hun oorsprong hebben en zo is van taaislijmziekte bijvoorbeeld bekend welk gendefect eraan ten grondslag ligt. Als we ons maar realiseren dat de werkelijke oorzaak in het bewustzijn besloten ligt.

Zodra het over psychische aandoeningen gaat, wordt het al veel lastiger. Aanleg hiervoor is namelijk wel duidelijk als trend in families te herkennen, maar vaak niet aantoonbaar in de genen.⁽⁶⁾ Men weet niet wat deze trend precies veroorzaakt en spreekt dan van multifactoriële overerving. Vanuit de bewustzijnskant beschouwd is deze overeenkomst tussen familieleden wel goed te verklaren. Overeenkomstige karakteristieken trekken elkaar aan en je incarneert in dat gezin waar die karakteristiek het best tot uiting komt. Juist op basis van mentale en psychische gelijkenissen word je in een bepaalde familie geboren.

Knutselen aan genen

Als je de gedachtelijn doortrekt dat het achterliggend bewustzijn bepalend is voor de uiterlijke mens, dan kan je je afvragen wat de consequenties zijn van het kunstmatig inbrengen van genetisch materiaal. Door de recent ontwikkelde gentechnologie (CRISPR-Cas), kunnen wetenschappers tegenwoordig heel gericht stukken DNA selecteren en inbrengen in het DNA van een ander individu. Dat kan zo specifiek, dat in principe ieder gen te vervangen is. Voorheen was het nog maar de vraag waar een kunstmatig ingebrachte gen terecht kwam, nu is dat exact te bepalen. Begin 2016 hebben Britse wetenschappers bovendien toestemming gekregen deze techniek toe te passen op menselijke embryo’s. Hiermee lijkt de maakbare mens weer een stapje dichterbij en wordt er al gesproken over *designerbaby’s*. Vanuit een meer edel motief beogen wetenschappers afwijkende genen van erfelijke ziektes op te sporen en te vervangen door gezonde. De vraag is echter of iemand hier werkelijk gezond mee wordt gemaakt. Het mag duidelijk zijn, dat met dergelijke uiterlijke ingrepen het oorzakelijke bewustzijn niet gewijzigd wordt. Met genetische manipulatie neem je de innerlijke oorzaak nooit weg, en het is nog maar de vraag wat er op langere termijn gebeurt. De Theosofia leert dat het achterliggende bewustzijn altijd precies datgene tot uitdrukking brengt wat het ontwikkeld heeft, niets meer en niets minder. Met de wet van oorzaak en gevolg (karma) wordt niets aan toeval overgelaten. Door aan de buitenkant te sleutelen kan een bepaalde eigenschap hooguit tijdelijk tot activiteit gebracht worden of juist latent gemaakt, maar de innerlijke drang zal op een later tijdstip tot manifestatie moeten komen.

Herstel van harmonie

Maar dat het evenwicht altijd terug zal keren tot de toestand die in het innerlijke wezen besloten ligt, is slechts een kwestie van tijd. Een voorbeeld hiervan vinden we wederom bij fruitvliegjes. Vanwege een relatief simpel genetisch pakket is het bij deze soort vrij eenvoudig om bepaalde uiterlijke eigenschappen van buitenaf te manipuleren en vanwege hun korte generatietijd zijn deze veranderingen snel zichtbaar. Zo zijn wetenschappers erin geslaagd om binnen een paar generaties een 'superfruitvlieg' te maken die een stuk sneller was dan de oorspronkelijke variant. Maar wat zagen de onderzoekers zodra ze de populatie weer hun natuurlijke gang lieten gaan? De fruitvliegjes vervielen binnen een paar generaties weer terug naar hun natuurlijke vorm en gedrag.

Die innerlijke drang om een dergelijke tegennatuurlijke ingreep te herstellen zien we ook terug bij mensen. De reeds bestaande genterapie, het kunstmatig inbrengen van genetisch materiaal als geneeskundige behandeling, gaat niet zonder slag of stoot. Net als bij orgaandonatie vindt er een afweerreactie van het lichaam plaats. Het achterliggend bewustzijn accepteert de ingreep niet, zo zou je kunnen concluderen uit het volgende citaat:

Een probleem bij deze vorm van behandeling is dat cellen, die een bepaald groot molecuul aanmaken dat voor de patiënt niet lichaamseigen is, meestal een afweerreactie zullen oproepen en worden vernietigd. Ook zijn er gevallen waarin de patiënt aan de behandeling overleed. Er zijn wereldwijd nog maar een paar zeer specifieke en zeldzame gevallen waarin genterapie bij mensen enig succes heeft gehad.⁽⁷⁾

We zullen in het midden laten wat met 'enig succes' wordt bedoeld, maar dat de innerlijke oorzaak niet weggenomen is, is zeker. Willen we ziekte werkelijk een halt toeroepen, dan zullen we ook moeten beginnen bij die bron waar deze ontstaan is: ons denkbewustzijn. Hoe dit precies in zijn werk gaat zullen we binnenkort in Lucifer bespreken, wanneer we een apart artikel aan dit belangrijke onderwerp wijden.

Genen laten zich moeilijk in eigenschappen voorspellen en we hopen dat we hebben kunnen laten zien waarom. Als we vanuit de Theosofia één voorspelling kunnen doen is het wel deze: zolang we door de materialistische bril naar de wereld kijken, zullen we nooit tot de *werkelijke oorzaak* kunnen doordringen en zal genetisch onderzoek niet boven statistische correlatie uitstijgen. De overstap

naar de spiritualistische visie van het bewustzijnsuitgangspunt lijkt voor veel wetenschappers nog een grote sprong. Maar nieuwe bevindingen maken de sprong steeds een stukje kleiner en zoals we hiervoor zeiden: de harde muren worden brozer...

Referenties

---

1. <http://www.nature.com/articles/srep42218>.
  2. https://nl.wikipedia.org/wiki/Alternatieve_splicing.
  3. Bouke van den Noort, 'Nanotechnologie, een blik in de wereld van de cel'. Artikel in *Lucifer* jaargang 37, februari 2015, nummer 1, blz. 15-20.
  4. G. de Purucker, *Esoterisch onderricht in de Oosterse School*, 2 delen, Stichting I.S.I.S., Den Haag 1987, Deel 1, blz. 405.
  5. *Trouw* 19 mei 2012: De mens en het DNA van een banaan
  6. <https://www.erfelijkheid.nl/erfelijk/multifactoriele-overerving>
  7. https://nl.wikipedia.org/wiki/Genetische_technologie.
  8. Zie ref 4, blz. 556.
-

Gesignaleerd

De Mars voor de Wetenschap of: wie of wat bedreigt het vrije onderzoek?

Op 22 april jongstleden vond in vele steden van de wereld een *March for Science*, een Mars voor de Wetenschap plaats. Ook in Amsterdam was er een demonstratie. De aanleiding was de vijandige houding van sommige machthebbers ten opzichte van allerhande *feiten*, wanneer deze niet precies stroken met hún persoonlijke belangen. Liever maken ze hun eigen feiten, hun ‘alternatieve feiten’, en brengen dat aan het grote publiek als absolute waarheden. In diverse landen op de wereld belanden veel wetenschappers en journalisten in de gevangenis, en staat het voortbestaan van universiteiten op het spel. In feite zien we hier een terugkeer van de manier van denken die in het verleden tot de jacht op ketteren en ketterse boeken leidde.

De Theosofia staat voor volkomen vrij, gewetensvol onderzoek

Het is inderdaad zeer belangrijk dat momenteel alle zelfstandige denkers tegen deze uitingen van politieke dogmatiek openlijk en krachtig stelling nemen. Vanuit onze theosofische levensfilosofie staan we hier volkomen achter. Immers, de Theosofia, de Universele Wijsheid, moedigt elk zoeken naar grotere waarheden principieel aan. Daarom hebben alle theosofische voortrekkers de religieuze, filosofische en wetenschappelijke hervormers in hun tijd gesteund, zolang die hervormingen het welzijn van alle wezens op het oog hadden, kortom, als er een onbaatzuchtig motief aan ten grondslag lag. In de woorden van H.P. Blavatsky:

Omdat we het belang van de vrijheid van denken boven alles stellen, aangezien het de enige weg is om ergens in de toekomst die Wijsheid, die wij als grootste schat zien, te bereiken, kennen we het recht op deze vrijheid evenzeer toe aan onze vijanden als aan onze vrienden.⁽¹⁾

De eerste taak van wetenschappers

De Mars voor de Wetenschap is ongetwijfeld een oprecht signaal. Maar daarmee is de kern van het probleem nog niet opgelost. Hoe bereiken we dat het vuur van het vrije

onderzoek in onze samenleving continu en helder blijft branden? Hoe houden we de traditie van vrijheid van weten en denken levend die, wat de westerse samenleving betreft, haar oorsprong heeft in de oudheid bij de grote filosofen? Is het voldoende dat de overheid onderzoeksgeld beschikbaar blijft stellen? Is het voldoende dat journalisten hun vrijheden behouden? Of is er veel meer voor nodig? Wij denken dat er inderdaad meer veranderingen nodig zijn, in de eerste plaats *binnen de wetenschap en de technologie zelf*. Wie daarbinnen werkt, heeft als eerste taak om al datgene wat vrij waarheidsonderzoek in de weg staat, uit de weg te ruimen. Die kerntaak wordt namelijk op vele manieren ingeperkt of misbruikt.

Dogmatiek binnen de wetenschap

We noemen een aantal van die interne bedreigingen. Het onafhankelijke denken vereist dat we wetenschappelijke hypothesen niet als vaststaande feiten presenteren en dat we andere hypothesen die de feiten verklaren, niet meteen als onwetenschappelijk terzijde schuiven. Dit gebeurt nog heel vaak. In sommige gevallen door wetenschappers die een heel goede pen hebben, en boeken voor een groot publiek schrijven waarin ze hun interpretatie van het waargenomen als ‘wetenschappelijk bewezen feit’ brengen. Boeken die door grote groepen mensen worden geloofd, immers, de schrijver is deskundig.

We zijn het trouwens volstrekt oneens met het idee van sommigen, dat het algemeen afnemende vertrouwen in het wetenschapsbedrijf is toe te schrijven aan een kleine minderheid van de wetenschappers zelf, die met allerlei alternatieve theoriën en verklaringen komen. Daarbij wijzen ze bijvoorbeeld op websites waar kritische geluiden worden geuit over vaccinaties. Wij denken dat het juist heilzaam is dat er altijd wetenschappers te vinden zijn die vraagtekens zetten bij de erkende verklaringen. Iets anders is het natuurlijk wanneer politici zogenaamde feiten compleet verzinnen, dat spreekt voor zich.

Waar pleiten wij voor? Dat het voor wetenschappers een vanzelfsprekend onderwerp van overpeinzing en gesprek is om hun eigen veronderstellingen te onderzoeken. Om een voorbeeld te geven: de theorie dat ons bewustzijn een voortbrengsel is van stoffelijke werkingen heeft een gigantische invloed op het huidige denken van de mensheid, maar wordt helaas nog maar zelden echt onderzocht. Toets dus elkaars visies. Alleen door zo'n houding kunnen we voorkomen dat we allemaal in kringen rondom hetzelfde punt blijven draaien, en niet wezenlijk vooruitkomen.

Voor welke kar laat je je spannen?

Andere dingen die aan de wortels van de wetenschap knagen, zijn de sterke invloed van economische belangen (van landen en grote bedrijven) en de invloed van de 'dwang tot publiceren', zodat er weinig plaats is voor onderzoek dat tijd, geduld en nadenkwerk vereist. Ook gaat er uitzonderlijk veel geld naar onderzoek ten behoeve van de wapenindustrie, spionage, enzovoort, terwijl goed onderzoek naar de ontwikkelingen en misstanden in de samenleving het met veel minder middelen moet doen. Momenteel worden deze dingen regelmatig door vooruitstrevende wetenschappers aan de kaak gesteld, en sommigen van hen zetten hun idealen om in zinvolle acties, zoals het creëren van 'open access databases' die de toegang tot wetenschappelijk onderzoek wereldwijd vrij beschikbaar maken.

Wat wordt de uitkomst van de strijd?

De grootste gevaren voor de wetenschap liggen dus *binnen de wetenschappelijke wereld zelf*. En dat geldt in feite voor elk onderdeel van onze samenleving. Als een groep niet meer het belang van de hele samenleving dient, maar alleen nog het eigenbelang of het groepsbelang, dan roept dat op den duur afbrekende krachten van buiten op. Denk aan de voorbeelden uit het verleden, waarbij een elite zich verrijkt ten koste van alle inwoners van het land, en op

een schijnbaar onverwachts moment wordt weggevaagd door een revolutie, invasie of politieke ingreep.

In feite zijn afbrekende krachten die 'van buiten' lijken te komen, nooit anders dan signalen dat er sprake is van een *interne* disharmonie. De interne disharmonie roept deze afbrekende krachten op, en trekt ze aan. De huidige politieke dreigementen om de vrije wetenschap te gaan beknotten zijn dus eerder symptomen van een ziekte, dan de oorzaak ervan.

Wie het veld van de wetenschap overziet, ziet een strijd plaatsvinden tussen eigenbelang en dogmatiek aan de ene kant, en vrij en gewetensvol denken aan de andere kant. En de grote vraag is, naar welke kant gaat de balans doorslaan?

Eén ding is zeker: zolang er wetenschappers en journalisten zijn die trouw blijven aan de wezenlijke taak die ze te vervullen hebben – soms gepaard gaand met grote persoonlijke offers – zal er binnen de wetenschap een 'levengevende universele wind' blijven waaien, en daarmee ook binnen de hele samenleving, want die wordt sterk beïnvloed door alle wetenschappelijke ontwikkelingen. ⁽²⁾ Wat anders houdt de *ziel* van de wetenschap levend? Dan zullen krachten van buiten, zoals politieke krachten, nooit in staat zijn het zelfstandige denken duurzaam de mond te snoeren.

Referenties

---

1. Het Engelse origineel luidt: "Valuing freedom of thought above all things as the only way of reaching at some future time that Wisdom, of which every Theosophist ought to be enamored, we recognize the right to the same freedom in our foes as in our friends." Bron: H.P. Blavatsky, 'The Dual Aspect of Wisdom'. Artikel opgenomen in: *Collected Writings*, deel 12. Theosophical Publishing House, Wheaton 1980, blz. 317.
  2. Met *levengevende wind* bedoelen we de inspirerende en reinigende werking van de universele ideeën die ieder kan putten uit de geschriften van grote hervormers als Lao-tse, Gautama de Buddha, Plato, Plotinus, H.P. Blavatsky en anderen. Die wind is de enige die in staat is om de dikke lagen stof van dogmatiek en onwetendheid, die momenteel ons denkklimaat verstikken, weg te blazen.
-

Brein actief na de dood

De *Canadian Journal of Neurological Sciences* publiceerde een onderzoek, waaruit bleek dat het brein van een overledene nog actief was.⁽¹⁾ Een patiënt lag in een ziekenhuis in Canada. Omdat de artsen de hoop hadden opgegeven, werd hij van de beademing gehaald, waarop de man overleed. Niettemin stelden onderzoekers van de University of Western Ontario vast, werd er, dertig minuten nadat hij dood was verklaard, nog hersenactiviteit gedetecteerd. Het betrof zogenoemde deltagolven, die ons brein uitzendt als we slapen. De apparatuur werd gecheckt, maar er werden geen aanwijzingen voor meetfouten gevonden. Een verklaring voor de waarneming hebben de wetenschappers niet.

Stervensproces

Uit dit gegeven blijkt dat de materialistische opvattingen over leven en dood op z'n minst ter discussie gesteld moeten worden. In het algemeen gaat men ervan uit dat als de ademhaling, hartslag en bloedsomloop afwezig zijn en deze ook niet meer door reanimatie opgewekt kunnen worden, een mens gestorven is.

Ter wille van orgaandonaties is de term 'hersendood' gemunt, waaronder men een toestand verstaat waarbij de vitale hersenfuncties door beschadiging afwezig zijn en niet meer hersteld kunnen worden en er dus geen waarneembare hersenactiviteit is. Hersendood is echter een misleidende term, want het lichaam van de mens functioneert nog steeds, althans voor een deel, en is dus niet dood. Er zijn dan ook mensen geweest die hersendood verklaard waren en niettemin weer wakker werden en nu een normaal leven leiden.⁽²⁾ Nu blijkt dus ook dat wat men de 'biologische dood' noemt – dus blijvende afwezigheid van hartslag, ademhaling en bloedsomloop – geen criterium is om vast te stellen of iemand gestorven is, want zoals uit het onderzoek blijkt, kunnen de hersenen nog functioneren na de laatste hartenklop.

Feitelijk kan men alleen constateren dat iemand gestorven is, als zijn lichaam tot ontbinding overgaat. Dat is het criterium dat in vroeger eeuwen door artsen werd gebruikt, en het is theosofisch gezien ook een veilig criterium.

Sterven: geen lichamelijk proces

De reden waarom men vóór de ontbindingsverschijnselen aan het lichaam nooit precies kan vaststellen of iemand gestorven is, komt omdat sterven niet zozeer een lichamelijk proces maar een bewustzijnsproces is. Een mens

sterft als het bewustzijn zich terugtrekt van dit uiterlijk gebied. Omdat het bewustzijn zich terugtrekt, sterft het lichaam. Dat is de volgorde. Dat terugtrekproces vindt, zoals alle processen in de natuur, geleidelijk plaats. Zomin als het van de ene op de andere dag zomer is, is de mens van het ene op het andere moment gestorven. Bij natuurlijke gevallen trekt het bewustzijn zich langzaam terug, soms al dagen of weken voor de fysieke dood. Ook als het hart ophoudt te kloppen, is het bewustzijn als het ware nog afscheid aan het nemen van het voorbije leven. In de Theosofia wordt deze laatste fase van het stervensproces het panoramisch visioen genoemd. Het persoonlijke bewustzijn verheft zich tot het bovenpersoonlijke deel en kijkt helderder dan ooit terug op het afgelopen leven. Het is alsof de acteur – de ware mens – zijn masker – persoonlijkheid – aflegt, ziet dat zijn voorbije leven het gevolg is van door hemzelf verrichte gedachten en daden. Bovendien beseft hij wat voor invloed hij gehad heeft op anderen door de keuzes die hij gemaakt heeft. Dat panoramisch visioen begint in de regel enkele ogenblikken voor de laatste hartenklop en kan, afhankelijk van de spirituele status van de mens, twee of meer uur daarna doorgaan. Het panoramisch visioen is van groot belang voor de ontwikkeling van de mens. Immers, daardoor kan iemand zijn spirituele conclusies trekken, wat hem tot groot voordeel in het volgende leven strekt. Daarom is altijd het advies om stilte te betrachten bij een stervende en het lichaam na de laatste ademtocht een ruim aantal uren met rust te laten. Dit feit is ook een van de redenen waarom met de kennis van de Theosofia je nadrukkelijk vraagtekens kunt zetten bij orgaantransplantatie. De organen worden gehaald uit een mens die vanuit bewustzijnspectief nog niet gestorven is, wat het panoramisch visioen weleens danig kan verstoren.

Referenties

1. <https://www.cambridge.org/core/journals/canadian-journal-of-neurological-sciences/article/div-classtitleelectroen-cephalographic-recordings-during-withdrawal-of-life-sustaining-therapy-until-30-minutes-after-declaration-of-deathdiv/11F9C14102AECB3D579C7DB879D6BB66>.
2. <http://www.stichtingisis.org/nieuws/comments/orgaandonatie>. Het is vanwege dit feit dat onlangs een klacht wegens misleidende voorlichting over orgaandonatie is ingediend. De Nederlandse Transplantatie Stichting en de overheid spreken in hun reclame om je als orgaandonor te registreren, dat na je dood je organen uit je lichaam worden gehaald. Dat is feitelijk onjuist, omdat er slechts sprake is van hersendood. Zie *Lucifer* jaargang 39, april 2017, nummer 2, blz. 58.

Uw Vragen

Inwijding

Er zijn in totaal zeven inwijdingsprocessen. Vanaf de vierde inwijding gaat de ziel van de inwijdeling naar de planeten. Is tijdens dit proces de inwijdeling dood of vindt dit plaats als levende?

Antwoord

Nee, de inwijdeling zelf – dat wil zeggen de geest-ziel – is niet dood, die is springlevend. Het is het lichaam – het uiterlijke voertuig – dat gedurende de inwijding schijnbaar levenloos is en bewaakt wordt door de Leraren van de inwijdeling. Ook bij elk sterven, ja, zelfs bij het inslapen gaat het bewustzijn van de mens uit het lichaam en trekt het langs de innerlijke paden – de circulaties – van de kosmos; alleen de mens zelf is het zich niet bewust. Bij de hogere inwijdingen vindt hetzelfde plaats als bij de dood of bij het slapen, zij het dat de Mens zich nu wel bewust is. De inwijdeling trekt bewust door de portalen van de dood en doet daarom eerstehands kennis op.

H.P. Blavatsky en goden

Mevrouw Blavatsky heeft het Het Theosofisch Genootschap niet gemakkelijk gemaakt door te stellen dat wij allen Goden kunnen worden. Dat er door het groeiproces van de Monade ontelbare miljarden Goden zijn. Het is logisch dat men daar moeite mee heeft in onze maatschappij. Het heeft ook mij er vele jaren van weerhouden om

meer met de Theosofie te gaan doen. Als mevrouw Blavatsky de Monaden die de aarde ontgroeid zijn, de verheven zielen had genoemd, zielen die zich steeds verder kunnen ontwikkelen, dan was ongetwijfeld de aandacht groter geweest. Immers de term ‘God’ staat in het Westen voor ‘Heerser over leven en dood’, schepper, rechter, beschermer, bestraffer en niet te vergeten, (zie de geschiedenis) een God moet aanbeden worden.

Bovenstaande verklaringen zorgen er volgens mij voor dat onze kring een kleine kring is en zal blijven, en alleen gevonden zal worden door de zoeker. (Brief door de redactie enigszins ingekort.)

Vriendelijke groet,
Peter van Egmond

Antwoord

Een van de grote problemen bij het verspreiden van theosofische gedachten is dat we gebruik moeten maken van woorden die bij veel mensen een bepaald vastgeroest beeld oproepen. Dat is vooral bij het woord ‘god’ het geval. God immers wordt vaak opgevat als het opperwezen dat de wereld geschapen heeft en almachtig is. Hoewel er filosofen geweest zijn die geprobeerd hebben dit beeld te nuanceren of compleet te veranderen – Spinoza is daar een duidelijk voorbeeld van – roept het woord ‘god’ nog steeds gedachten op die ook onze vraagsteller beschrijft. Nu heeft H.P. Blavatsky zelf nooit het woord ‘god’ gebruikt in de betekenis van ‘Heerser over leven en dood’. Sterker, ze gebruikt zelden het woord ‘god’ (enkelvoud). In *De Geheime Leer*

vind je wel 156 verwijzingen naar het woord ‘goden’ (meervoud). Bovendien schrijft ze ‘goden’ altijd met een kleine letter, daarmee aangevend dat we het hier niet hebben over opperwezens, maar over een groep wezens die verder geëvolueerd zijn dan de mens. Daarom gebruikt mevrouw Blavatsky ook veelvuldig synoniemen voor goden. Zo gebruikt ze in *De Geheime Leer* 88 keer de term *Dhyan Chohans*, en 44 keer *Dhyani’s*, woorden die je ook met goden zou moeten vertalen. Voorts worden synoniemen als *Elöhim*, *Pitri’s*, *Mānasaputra’s*, *Kumāra’s*, *Agnishwāta’s* gebruikt. Hoewel er zeker nuanceverschillen zitten in deze wezens, hebben ze nooit de betekenis die in het Christendom aan ‘god’ gegeven wordt.

Niet voor niets gebruikt mevrouw Blavatsky zoveel synoniemen; ze beletten dat onze gedachten kristalliseren tot een beeld van een antropomorfe god, die buiten ons staat. Al deze namen duiden alle op wezens die zich tot ons mensen verhouden, zoals wij mensen ons verhouden tot de dieren. Ze staan één of meer trappen hoger op de hiërarchische ladder van het leven. Ze verschillen alleen van ons in de mate waarin ze hun innerlijke, goddelijke hoedanigheden en eigenschappen hebben ontwikkeld. Zij hebben dat relatief volmaakt gedaan; wij, mensen, hebben het nog nauwelijks gedaan. Bovendien staan goden niet los van de mens, maar vormen in zeker opzicht onze hogere natuur.

Het dilemma waarvoor we nu staan is, of we het woord ‘goden’ niet meer zouden moeten gebruiken, omdat er mensen zijn die dit woord in de

antropomorfische betekenis opvatten. Je kunt je echter afvragen of dit aan het woord ligt of aan het beeld dat mensen van zichzelf en van de natuur hebben. Als we de goden anders noemden, dan zou het nieuwe woord evenveel misverstanden oproepen bij mensen die vanuit een monotheïstische of vanuit een materialistische visie ernaar kijken; het probleem zit vooral in de 'bril' van vaste denkpatronen die de open visie van mensen belemmert. *Verheven zielen* is volgens ons geen goed alternatief. Die term wekt de indruk dat het om mensen gaat. Wellicht denkt men zelfs aan gestorven zielen, zoals die ook bij spiritistische seances opgeroepen worden. Een ziel is een algemene term: er zijn dierlijke, menselijke en goddelijke zielen. Een term als 'hemelse wezens' heeft ook nadelen. Dat wekt de indruk alsof er een soort engelen zijn die in een vage hemel 'boven ons' leven. Dat kan heel stoffelijk worden gezien, en volkomen verkeerd begrepen. Daarom gebruiken we, in navolging van mevrouw Blavatsky, ook vaak Sanskrit-namen, want die geven de betekenis in al haar nuances heel goed aan, en er hangen minder misverstanden omheen. Maar die kun je niet op een affiche of flyer neerzetten.

In feite is de naam waarmee je de goddelijke wezens aanduidt van ondergeschikt belang, als het beeld maar correct is. Mystieke Buddhisten zullen waarschijnlijk over de inherente Buddha-natuur van elk wezen spreken en dat elk wezen mettertijd een Buddha wordt.

Het is juist de gedachte dat we in onszelf een geestelijk-goddelijke natuur hebben en dat we die kunnen ontwikkelen, die ontzettend inspirerend is. Wij mensen zijn goden-in-wording! Een leer die trouwens ook een sterk beroep doet op onze verantwoordelijkheid die innerlijke goddelijkheid tot ontwikkeling te brengen.

Als we het woord 'goden' zouden veranderen vanwege het onbegrip dat erover in de samenleving bestaat, dan was het hek van de dam. Dan zouden we ook woorden als 'hiërarchie' of 'evolutie' en zelfs 'karma' niet meer kunnen gebruiken, omdat ze in de samenleving verkeerd begrepen worden of omdat ze maatschappelijk of politiek 'niet in de mode' zijn, of misschien wel een negatieve of zeer onjuiste bijbetekenis hebben. Mevrouw Blavatsky zou haar tijdschrift dan nooit *Lucifer* genoemd hebben. Onze filosofie is echter geschreven voor vele eeuwen, terwijl dit soort maatschappelijke modes komen en gaan.

We begrijpen niet precies wat onze brieveschrijver bedoelt met de zinsneede ... *Dat er door het groeiproces van de Monade ontelbare miljarden Goden zijn*. Een monade is een bewustzijnscentrum, dat in essentie grenzenloos is. Elk wezen is in het diepste van zijn hart een monade, in essentie grenzenloos bewustzijn. Daarom zal elk wezen – hoe onontwikkeld het thans ook moge zijn – in de verre toekomst zijn goddelijke potenties tot werkzaamheid brengen en zich tot god ontwikkelen. Deze gedachte is in onze wereld nogal vreemd, maar ze verschilt niet van de gedachte dat uit een zonnebloempit een zonnebloem kan groeien of uit een eikel een eikenboom. Ofwel, dat elk wezen (elke monade) vroeg of laat een god wordt, is nu een onbekende en dus vreemde gedachte, maar zeker niet moeilijk en bovendien ontzettend inspirerend. Zelfs de minst ontwikkelde van alle mensen, ja, zelfs een dier, een plant of welk levend wezen dan ook, heeft een glorieuze toekomst voor zich. Kortom, we zijn het er dan ook niet mee eens, dat de leer dat mensen goden worden de oorzaak is van het geringe aantal belangstellenden in de Theosofia. Trouwens, wat is gering?

Natuurlijk willen ook wij dat de belangstelling groter zou zijn dan ze nu is, maar zodra we concessies zouden doen aan de leer opdat we daarmee meer belangstelling hopen te krijgen, was het beter Het Theosofisch Genootschap (TG) te ontbinden, want dan was al snel de kiem gelegd voor een nieuwe dogmatische godsdienst.

Het TG is opgericht voor de lange termijn. Als zelfs Gautama de Buddha niet in één leven ervoor kon zorgen, dat zijn ideeën overal in de samenleving ingang vonden, hoe kun je dit dan van ons verwachten? Niettemin is het onze vaste overtuiging dat als we ons getrouw houden aan de richtlijnen zoals die door de werkelijke stichters van het TG zijn gegeven, we gedurende de komende eeuwen blijven bestaan, waarin steeds meer mensen het theosofische gedachtegoed leren kennen.

We zijn het trouwens volmondig eens met de brieveschrijver dat alleen de *zoekers* de Theosofia vinden. Hij lijkt dit als iets beperkts te zien, terwijl wij dit als iets positiefs zien. Als de Theosofia verspreid zou worden onder nietzoekers, had ze geen enkele waarde. Dan werd de leer opgelegd. Pas als je zelf op zoek gaat, gaat de leer in jezelf leven en *word* je de Theosofia.

Als we de Theosofia zouden verspreiden door de leer op te leggen – zo dit al zou kunnen – hadden we ongetwijfeld meer *volgers*, maar veel waarde zou dat niet hebben. Als je je de leer niet eigen maakt, ben je hem ook zo weer kwijt. Een kleine groep oprechte zoekers naar Waarheid is een grotere zegen voor de mensheid dan een grote groep meelopers.

Ten slotte danken we onze brieveschrijver dat hij met zijn vraag ons in de gelegenheid stelt deze belangrijke zaken nader te verklaren.

I.S.I.S. Symposium:

De zin van het leven

Wijsheid in de praktijk

Datum: 9 september 2017

Plaats: Den Haag, New Babylon

Stichting I.S.I.S. opent het werkseizoen 2017-2018 met een interactief symposium over zingeving en wijsheid. Deze twee begrippen zullen echter niet als droge, theoretische leerstellingen behandeld worden. Integendeel, ze worden als praktische ideeën gepresenteerd. In al hun eenvoud moeten ze ons kunnen inspireren een levensfilosofie te ontwikkelen, die als een kompas voor een zinvol leven kan dienen, zowel voor onszelf als voor onze medemensen.

Dat we in onze samenleving behoefte hebben aan een duidelijke levensvisie is zonneklaar. De veelheid van vaak tegenstrijdige meningen en ideeën waarmee we bijna dagelijks door de media bestookt worden, toont duidelijk aan dat er geen algemeen aanvaarde visie is, die als richtlijn kan dienen voor ons leven en het inrichten van de samenleving.

Als we een levensfilosofie opbouwen, mag die niet strijdig zijn met de wetenschappelijke feiten. Ze moet ook aansluiting vinden bij alle grote religieuze en filosofische stromingen uit het verleden. Verder moet ze niet gebaseerd zijn op louter geloof, maar moet ze logisch zijn en te herkennen in de processen in de natuur en in het eigen leven. Ten slotte mag die levensfilosofie niet star of dogmatisch zijn, maar laat ze ruimte voor voortdurende groei.

In de lezingen worden de basisprincipes van die levensfilosofie met eenvoudige woorden uitgelegd. In de workshops kunnen de deelnemers van het symposium gezamenlijk onderzoeken of deze levensfilosofie inderdaad de toets der kritiek kan doorstaan en of ze in het leven te herkennen is. Bovendien kunnen we gezamenlijk bespreken wat de praktische consequenties van deze levensfilosofie zijn. Tot welke radicaal andere oplossingen kom je bijvoorbeeld als je vanuit de opgebouwde levensfilosofie een vraagstuk als 'voltooid leven' beschouwt? Of als je aan het begin van je leven staat, en je bekijkt je leven vanuit de principes van de levensfilosofie die gepresenteerd wordt, stel je je dan andere levensdoelen?

Ten slotte kunnen de deelnemers aan het eind van de dag in een *ethisch café* onder het genot van een drankje en een hapje met elkaar en met de sprekers en cursusleiders van de cursussen *Anders Denken* en *Levenswijsheid* van gedachten wisselen over de opgebouwde levensfilosofie of andere onderwerpen. Uiteraard kun je dan ook alle informatie krijgen over de cursussen *Anders Denken* en *Levenswijsheid*, over de lezingen die gegeven gaan worden of over welk ander theosofisch onderwerp dan ook.

Programma:

10.00 uur	<i>Opening</i>	13.30 uur	Oneindig leren leren
10.15 uur	Wat is leven?	14.00 uur	<i>Workshop:</i> Bouw aan je levensvisie
10.35 uur	Zelfbeschikking over het leven	15.15 uur	Wie ben ik?
11.00 uur	<i>Workshop:</i> Kan je leven voltooid zijn?	15.35 uur	Vooruitblik nieuwe seizoen
12.00 uur	<i>Lunchpauze</i>	16.15 uur	<i>Ethisch café:</i> Op informele wijze napraten over het symposium

Colofon

Redactie: Barend Voorham,
Henk Bezemer, Bianca Peeters,
Rob Goor, Erwin Bomas, Bouke van
den Noort

Eindredactie: Herman C. Vermeulen

Redactieadres: Joke de Jong-van Wijk,
Mosselkreekstraat 53,
4335 TG Middelburg,
Tel. 0118-436394
(b.g.g.: 070 - 346 15 45)
e-mail: luciferred@stichtingisis.org

Reacties: De redactie houdt zich het
recht voor om ingekomen stukken te
selecteren en in te korten.

Abonnementen: kunnen op ieder
gewenst tijdstip ingaan, gelden voor
het hele kalenderjaar en worden
automatisch verlengd, indien ze niet
voor 1 december van het lopende
abonnementsjaar schriftelijk zijn
opgezegd. Dit is niet van toepassing op
cadeau-abonnementen.

Abonnementsprijzen:
Papieren abonnement
€ 26,50 voor 6 nummers (1 jaargang),
losse nummers € 4,60
Digitaal abonnement
€ 15,00 voor 6 nummers (1 jaargang),
losse nummers € 2,50
Prijswijzigingen voorbehouden,
IBAN: NL19TRIO0786911905

Uitgeverij: Stichting I.S.I.S.,
Blavatskyhuis, De Ruijterstraat 72-74,
2518 AV Den Haag, tel. 070-346 15 45,
fax 070-345 24 67
e-mail: lucifer@stichtingisis.org
internet: www.stichtingisis.org
Aanvragen van *Lucifers* kan ook via het
contactformulier op deze site.
ISSN 1382-2942

© Stichting I.S.I.S.

Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd of openbaar gemaakt in enige
vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch,
mechanisch, door fotokopieën, opnamen of
enige andere manier, zonder voorafgaande
toestemming van de uitgever.

Stichting I.S.I.S.

De naam I.S.I.S. staat voor
International Study-centre for
Independent Search for truth.

Het doel van Stichting I.S.I.S. is het
vormen van een kern van Universele
Broederschap, door het bestuderen
en verspreiden van kennis over de
geestelijke achtergrond van mens en
kosmos, vrij van dogmatiek.

Stichting I.S.I.S. doet dit via cursussen,
lezingen, ondersteuning bij waarheids-
onderzoek, het uitgeven, verkopen en
uitlenen van boeken en tijdschriften,
en het stimuleren van de praktische
toepassing van die kennis.

Stichting I.S.I.S. is per definitie
boven-religieus en boven-politiek,
en ontvangt geen overheidssubsidie.
Alle werkzaamheden van Stichting
I.S.I.S. worden verricht op basis van
vrijwilligheid. De organisatie kent geen
betaalde functionarissen.

Stichting I.S.I.S. is niet verantwoordelijk
voor enigerlei verklaring of mening, die
in dit blad wordt gepubliceerd, tenzij
dit uitdrukkelijk wordt vermeld.

Stichting I.S.I.S. is een algemeen nut
beogende instelling, ANBI nummer:
50872. Zie voor de mogelijkheid om de
stichting financieel te steunen:
www.anbi.nl.

Stichting I.S.I.S.

Centraal in het werk van Stichting I.S.I.S. staan de volgende uitgangspunten:

1. De essentiële eenheid van al het bestaande.
2. Op grond daarvan: broederschap als feit in de natuur.
3. Respect voor ieders vrije wil (gebruikt vanuit deze gedachte van universele broederschap).
4. Respect voor ieders vrijheid de eigen levensvisie op te bouwen.
5. Ondersteuning geven bij het opbouwen en verdiepen van de eigen levensvisie en bij het toepassen ervan in de praktijk van het leven.

Waarom dit tijdschrift *Lucifer* heet

Lucifer betekent letterlijk Licht-brenger.

Iedere cultuur in Oost en West heeft zijn lichtbrengers: inspiratoren die de aanzet geven tot geestelijke groei en maatschappelijke vernieuwing. Zij stimuleren de mens tot zelfstandig denken en leven in besef van broederschap.

Altijd worden ze tegengewerkt en belasterd door de gevestigde orde. Altijd zijn er mensen die zich daardoor niet laten afschrikken en hun wijsheid onbevooroordeeld benaderen en onderzoeken.

Voor hen is dit tijdschrift bedoeld.

“... de titel die voor ons tijdschrift werd gekozen, slaat evenzeer op goddelijke ideeën als op de rebellie van de held in Miltons *Paradise Lost* ...

Wij werken voor ware Religie en Wetenschap, vóór feiten en tegen verzinsels en vooroordeel. Het is onze plicht – net als die van de natuurwetenschap – licht te werpen op natuurfeiten die tot nu toe waren gehuld in de duisternis van de onwetendheid ... Maar de natuurwetenschap is maar één aspect van Wetenschap en Waarheid. De wetenschap van de ziel en van de ethiek, oftewel de Theosofie, de kennis van goddelijke waarheid, is nog veel belangrijker ...”

(Helena Petrovna Blavatsky in het eerste nummer van *Lucifer*, september 1887)